

Prof. dr. Helmut KURY

Freiburgo Universiteto Psichologijos institutas
Engelbergstrasse 41, D-79100 Freiburg i. Br.
El. p. helmut.kury@web.de

Martin BRANDENSTEIN

Makso Planko užsienio ir tarptautinės
baudžiamosios teisės instituto tyrėjas
Günterstalstrasse 73, D-79100 Freiburg i. Br.
Tel. (+49 761) 7081 238
El. p. m.brandenstein@mpicc.de

„NAUJO POREIKIO BAUSTI“ KLAUSIMU – AR GRIEŽTESNĖS BAUSMĖS YRA VEIKSMINGA NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJOS PRIEMONĖ?¹

Straipsnyje analizuojamos baudžiamosios politikos tendencijos Vakarų Europoje ir JAV, mėginama atsakyti į klausimą, kas jas lemia ir kokių galima tikėtis padarinių? Keturių šalių pavyzdžiu parodoma, kad griežtos bausmės beveik neturi jokios įtakos nusikalstamumo lygiui, o įvairiose šalyse nuolat girdimi populistiniai teiginiai apie būtiną baudžiamosios politikos griežtinimą dažniausiai remiasi paviršutiniškais manipuliacijomis nusikaltimų baime bei pavieniais žiniasklaidos itin plačiai nušviečiamais atvejais, turinčiais mažai ką bendra su nusikalstamo elgesio ir baudžiamąjo persekiojimo visuma. Daroma apibendrinta išvada, jog baudimo praktika turi būti orientuota į resocializaciją, o ne į atskirtį ir izoliaciją.

ĮVADAS

Pastaraisiais metais vokiečių ir tarptautinėje kriminologijoje ne kartą buvo keliamas klausimas, ar sugriežtėjo gyventojų nuomonė dėl bausmių taikymo ir

¹ Originalo (vokiečių) kalba: „Zur Frage einer „Neuen Punitivität“ – Sind härtere Sanktionen kriminalpräventiv wirksam?“ Žodžiu „Punitivität“ apibrėžiama bendra laikysena arba tendencija, kurioje į iškilusius iššūkius arba nukrypimus nuo normos reaguojama retributyviai, akcentuojamos į atpildą, bet ne į susitaikymą orientuotos bausmės. Šio straipsnio pavadinime jis vėrciamas kaip „poreikis bausti“, o tekste – taip pat ir kaip „griežto baudimo nuostatos“. Publikacija parengta 2008 m. gegužės 9 d. skaityto pranešimo Teisės instituto ir Vilniaus universiteto organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Tarpdiscipliniškos kriminologijos studijos: patirtis ir perspektyvos“, vykusioje Vilniuje, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje, pagrindu (pagal „Tarpkryptinių plečiamųjų kriminologijos studijų Vilniaus universitete“ projektą. Plačiau žr. www.krimstud.vu.lt) (vyr. red. pastaba).

ar atitinkamai pasikeitė oficialių kontroliuojančių bei bausmes taikančių institucijų elgesys? Daugkartiniai tyrimų rezultatai parodė, kad gyventojų reikalavimai dėl bausmių taikymo bent jau tam tikroms nusikaltėlių grupėms, pavyzdžiui, seksualiniams nusikaltėliams arba (jaunuoliams) smurtautojams tapo griežtesni ir kad pirmiausia teismai, iš dalies remdamiesi griežtesniais įstatymais, taiko griežtesnes bausmes, skirdami ilgesnį laisvės atėmimą ir yra atsargesni taikant įvairias įkalinimo lengvatas (*Vollzugslockerungen*) bei lygtinį paleidimą iš įkalinimo įstaigų.² Pastaruoju metu bei paskutiniaisiais dešimtmečiais, vykstant visuomeniniams pokyčiams ir diskusijoms apie nusikalstamumą bei vidaus saugumą, gyventojai tapo jautresni. Keliami reikalavimai ir konkurencija, pavyzdžiui, darbo rinkos srityje, žymiai padidėjo, o darbuotojų pasitenkinimas bei angažementas sumažėjo.³ Diskusija apie politines bei ekonomines problemas, taip pat klausimas apie pensijų, sveikatos apsaugos sistemos finansavimo ateityje galimybes, darbo vietų saugumą sukelia netikrumo jausmą, kriminologijos srityje turintį įtakos įvairiems aspektams, tyrimuose matuojamiems „nusikaltimų baime“.⁴

Ypač netikrumo jausmas, atsiradęs dėl vis didėjančios gyvenimo įvairovės, susijusios ir su ekonominės padėties, politinių pažiūrų, gyvenimo ir darbo sąlygų įvairialypiškumu, turi įtakos daugeliui žmonių, nesugebančių prisitaikyti prie vis mažiau solidarios postmodernios visuomenės. Gyvenimo aplinkybės kinta vis greičiau, todėl norint prisitaikyti reikia dėti vis daugiau pastangų. Ypač tarp jaunuolių, kur kiekvienas atskirai vis labiau orientuojasi tik pats į save,

² Plačiau žr. *Kury H.* Zur Entwicklung der Strafmoralität (Punitivität) in Deutschland / In: Boguni, L. (Hrsg.): *Ksiega Pamiatkowa Ku Czci Profesora Jozefa J. Wasika*. Wrocław, 1999, p. 167–191; *Kury H., Kania H., Oberfell-Fuchs J.* Worüber sprechen wir, wenn wir über Punitivität sprechen? Versuch einer konzeptionellen und empirischen Begriffsbestimmung. *Kriminologisches Journal*, 2004, 36, 8. Beiheft, p. 51–88; *Kury H., Oberfell-Fuchs J.* Punitivität in Deutschland. Zur Diskussion um eine neue „Straflust“ / In: Feltes T., Pfeiffer C., Steinhilper G. (Hrsg.). *Kriminalpolitik und ihre wissenschaftlichen Grundlagen*. Festschrift für Professor Dr. Hans-Dieter Schwind zum 70. Geburtstag. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2006, p. 1021–1043; *Kury H.* Mehr Sicherheit durch mehr Strafe? Das Parlament – Aus Politik und Zeitgeschichte, 40–41, 2007, p. 30–37; *Kury H.* (Hrsg.). *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008.

³ IFAK-Institut. *Motivation und Engagement am Arbeitsplatz sinken. Erste Ergebnisse des IFAK Arbeitsklima-Barometers 2008* vorgestellt. Taunusstein: IFAK-Institut, 2008.

⁴ *Kury H., Oberfell-Fuchs J.* Measuring the Fear of Crime. How Valid are the Results / In: *Kury H.* (Ed.). *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 53–84.

identifikacinės galimybės tampa vis mažiau apibrėžtos ir nepatikimos. Tai vyksta kartu su vis mažiau stabilumo turinčia socialine struktūra, kuri padėtų žmonėms kritinėje situacijoje arba išvis neleistų į ją patekti. Išsilaisvinimas arba kadaise įpareigojusių bei atramą teikusių vaidmenų ir atitinkamos bendruomeninės struktūros praradimas atitinka šiuo metu vyraujančią nuostatą, kad kiekvienas atsako už save ir pats turi žiūrėti, „kuo jis taps“. Į atsirandančio netikrumo jausmo ir nusikaltimų baimės kontekstą reikėtų įtraukti ir kitas tendencijas, pavyzdžiui, moterų judėjimų ar viktimologijos „atrindamas“ „naujas“ nusikalstamumo sritis, už tai reikalaujant griežtesnių bausmių. Turima mintyje (seksualinė) prievarta prieš moteris ir vaikus, smurtas šeimoje arba naujai Vokietijoje atsiradęs nusikaltimas – įkyrus persekiojimas (*Stalking*). Atkreipiant dėmesį į šias lig šiol labai apleistas nusikalstamumo sritis, dažniausiai reikalaujama pagalbos, dar didesnės prevencijos, bet visų pirma taip pat ir griežtesnio bei nuoseklesnio nusikaltėlių baudimo. Naujų nusikaltimų aukų „atrindamas“ paprastai susijęs su reikalavimais labiau jas apsaugoti, o pati apsauga dažniausiai, pagal tūkstantmečių senumo pavyzdį, pirmiausiai siejama su griežtesnėmis bausmėmis nusikaltėliams, tikintis, kad taip bus galima įbauginti net tik kaltininką, bet ir bendrosios prevencijos prasme – kitus potencialius nusikaltėlius.

Taigi ir naują stiprėjantį įbauginimo idėjos, kaip baudžiamojo politinio veikimo gairės, propagavimą būtų galima interpretuoti kaip mūsų laikmečio simptomą: tiek, kiek kiekvienas tampa atsakingas pats už save, tiek valstybei tenka mažesnė atsakomybė už kiekvieno atskiro žmogaus nusizengimus: konkretus žmogus „kaštų“ (=bausmės dydžio) akivaizdoje atsakydamas už save, pats savarankiškai priėmė sprendimą nusizengti – toks požiūris tarp kitko gerai dera su kaltės supratimu Vokietijos Aukščiausiojo teismo (*Bundesgerichtshof*) sprendimuose.⁵ Ši samprata, suformuluota „racionalaus pasirinkimo“ (*rational choice*) teorijos pagrindu, atitinka neoklasikinį aiškinimą, pagal kurį žymiai daugiau atsakomybės tenka nusikaltėliui, mažiau visuomenei, aplinkai arba kitiems galimiems, už nusikaltėlio ribų esantiems, veiksniams. Ekonominės teorijos atspindi poreikį su nusikaltėliais elgtis mažiau „lepinančiai“ ir „subtiliai“, bet paprasčiau, praktiškiau ir „gyvenimiškiau“. Postmodernaus žmogaus izoliacija bei rūpinimasis tik savimi atitinka tokį utilitaristinį ir apskaičiuotą požiūrį į kriminalinius veiksmus.

⁵ BGHSt 2, 200.

ĮBAUGINIMAS BEI KITI BAUSMĖS TIKSLAI IR AKTUALIOS (ĮSTATYMINĖS) TENDENCIJOS ĮKALINIMO SRITYJE

Mintis, kad griežtesnės bausmės grėsmė turi sukelti didesnę įbauginimo efektą, iš pradžių atrodo gana įtikinanti. Dar 1990 m. šią prielaidą patikrino *Vilsmeyer*, atlikęs subtilų empirinį tyrimą. Tuomet jo tyrimų rezultatai parodė, kad bet koks 3–5 metų laisvės atėmimo bausmės padidėjimas negali padidinti įbauginimo efekto daugiau kaip 1 proc. Tai reiškia, pavyzdžiui, kad ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės įbauginimo efektas yra mažesnis nei 1 proc., palyginus su 3–5 metų laisvės atėmimo bausme. Taip yra, nors bendrosios prevencijos minties labai šiuo atveju dar ir preziumuojama, kad potencialus nusikaltėlis užmeta akį į Baudžiamąjį kodeksą ir susirenka informaciją apie gresiantį bausmės dydį bei apmąsto galimybę būti pagautam. Taigi įbauginimo efektai toli gražu neveikia kaip paprastos matematinio skaičiavimo taisyklės pagal paprastą modelį: kuo didesnės bausmės – tuo labiau įbauginama, tuo mažesnis nusikalstamumas, nors būtent tokių matematinių taisyklių galiojimą, keliant atitinkamus reikalavimus, nuolatos bando įteigti baudžiamoji politika ir žiniasklaida. Tikrovėje įbauginimo efektas, grasinant 5 metų laisvės atėmimo bausme, maksimaliai „išsisemia“, didesnis grasinimas nebeduoda beveik jokio papildomo prevencinio efekto. Tai paaiškina, kodėl viduramžiais taikytos nesuvokiamai brutaliais ir žiaurios kriminalinės bausmės turėdavo tik labai ribotą prevencinį poveikį, jei apskritai kokį nors poveikį turėdavo žmonėms, pasiryžusiems ir sugebėjusiems padaryti sunkius nusikaltimus.⁶ *Eisner* nurodo, kad nepaisant griežčiausių sankcijų, nužudymų lygis penkiuose Vakarų Europos regionuose (Anglijoje, Nyderlanduose/Belgijoje, Skandinavijoje, Italijoje ir Vokietijoje/Šveicarijoje) viduramžiais buvo maždaug 25 kartus didesnis negu šiandien.⁷

Kuo konkretesnis kaltinimo perkėlimas, panaudojant teisę, į socialinį, galiausiai į bausmės vykdymo kontekstą, tuo mažiau dėmesio jam skiria teisės

⁶ *Schild W.* Alte Gerichtsbarkeit. Vom Gottesurteil bis zum Beginn der modernen Rechtsprechung. München: Callwey, 1980.

⁷ *Eisner m.* Individuelle Gewalt und Modernisierung in Europa, 1200–2000 / In: Albrecht G., Backes O., Kühnel W. (Hrsg.). Gewaltkriminalität zwischen Mythos und Realität. Frankfurt m.: Suhrkamp, 2001, p. 83.

mokslas bei įstatymų leidyba. Tuoj po pripažinimo kaltu, skiriant konkrečią bausmę, prasideda problemos. Baudžiamosios teisės mokslė – apie jo dėstymą iš viso geriau patylėti – bausmės skyrimas užima pastebimai mažą vietą. Iš baudžiamosios politikos nėra tikimasi reguliaraus teorinių bausmės skyrimo pagrindų įvertinimo, kuomet iš atitinkamų politinių sluoksnių „atitinkamomis progomis“ reikalaujama sugriežtinti sankcijas kovoje su nusikalstamumu.

Antra vertus, paskiriant bausmę, bausmės vykdymo lygmeniu nenustatomi jokie įkalinimo metu priimtini sprendimai dėl bausmės atlikimo sąlygų. Tai veikimo sritis įkalinimo įstaigos administracijos, kuri turi kreipti dėmesį tik į teismo nuosprendyje nustatytą bausmės termino trukmę. Jai pagal Laisvės atėmimo bausmės vykdymo įstatymą (*Strafvollzugsgesetz (StVollzG)*, toliau vadinamą – LABVĮ), palikta teisė užpildyti bausmės vykdymą atitinkamu turiniu ir suteikti jam atitinkamą formą. Bendrieji bausmės tikslai – atpildas ir bendroji prevencija – nesuderinami su LABVĮ 2 str. numatytais resocializacijos tikslais vykdant laisvės atėmimo bausmę (LABVĮ 2 str. 1 sakiny) ir visuomenės apsauga nuo tolesnių nusikalstamų veikų (LABVĮ 2 str. 2 sakiny), todėl pagal visuotinai vyraujančią nuomonę negali būti laikomi įkalinimo gairėmis.⁸ Tai sukelia įtampą tarp kaltės pagrindu nustatytos laisvės atėmimo bausmės trukmės (pagal Vokietijos baudžiamojo kodekso 46 str. 1 d. 1 sakiny) ir tarp vientinio įkalinimo keliamo resocializacijos tikslo.⁹

Pastaraisiais metais vėl aiškiai į pirmą vietą iškeliamas bausmė, kaip apsaugos ir „kovos“ su nusikaltimais priemonė.¹⁰ Pradžią šio baudimo „tikslui“ įsitvirtinimui davė jo numatymas naujuose laisvės atėmimo bausmės vykdymo įstatymuose, būtent Laisvės atėmimo bausmės vykdymo jaunimui įstatyme (toliau vadinama – LABVJĮ).

Laisvės atėmimo bausmės vykdymas jaunimui ilgą laiką nebuvo reguliuojamas atskiru įstatymu. Tokia situacija, kaip konstatavo Konstitucinis teismas (*BverfG*), buvo antikonstitucinė, ją buvo privalu pašalinti iki 2007 m. pabaigos (2006 m. gegužės 31 d. Konstitucinio teismo nutarimas 2 BvR 1673/04). Šį Konstitucinio teismo iškeltą įpareigojimą, taip pat ir bendrąjį laisvės atėmi-

⁸ Callies R.-P., Müller-Dietz H. *Strafvollzugsgesetz*. 10. Aufl. München: Beck, 2005, 2 paragrafas, 8 eilutė.

⁹ Ten pat, 2 paragrafas, 10 eilutė. Taip pat žr. Walter m. *Strafvollzug*. 2. Aufl. Stuttgart u. a.: Boorberg, 1999, 60 pastraipa.

¹⁰ Hassemer W. *Sicherheit durch Strafrecht // Strafverteidiger*, 2006, 26, p. 321–332.

mo bausmės vykdymą, dabar turi reguliuoti federacinių žemių įstatymų leidėjai, nes 2006 m. rugpjūčio 28 d. priimtu ir 2006 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusiu įstatymu¹¹ Konstitucijos 74 str. 1 d. 1 punkte žodžiai „*ir laisvės atėmimo bausmės vykdymą*“ buvo išbraukti, tokiu būdu Federacija prarado konkuruojančią įstatymų leidybos teisę reguliuoti laisvės atėmimo bausmės vykdymą, taip pat ir jaunimui. Pagal Konstitucijos 70 str. 1 d. dabar už laisvės atėmimo bausmės vykdymo reguliavimą atsakingos federacinės žemės. Federaciniai įstatymai (kaip ir minėtasis LABVĮ) priimti remiantis iki 2006 m. rugpjūčio 31 d. galiojusia įstatymų leidybos kompetencija laisvės atėmimo bausmės vykdymo srityje, pagal naują Konstitucijos 125a str. 1 d. lieka galioti, kol jų nepakeis įsigaliojusi žemių teisė. Taip pat žemėse, priėmusiose savarankiškus laisvės atėmimo bausmės vykdymo įstatymus, lieka galioti LABVĮ 109–122 str.,¹² nes federaciniu lygmeniu galiojanti procesinė teisė nebuvo keičiama federalizmo reformos metu. Iki 2008 m. gegužės 21 d. Bavarijoje, Hamburge ir Žemutinėje Saksonijoje buvo priimti savi bendrieji laisvės atėmimo bausmės vykdymo (suaugusiems) įstatymai.¹³

Atrodytų, jog ilgą laiką buvo manoma, kad bus galima išsiversti be atskiro laisvės atėmimo bausmės vykdymo jaunimui įstatymo, kaip keblaus dalyko baudžiamosios teisės sistemoje, nes atitinkamų įstatyminių nuostatų priėmimas buvo nuolat atidėliojamas. Šiai sričiai ypač trūko nuostatos, kad laisvės atėmimo bausmės vykdymas jaunimui turi būti orientuotas į auklėjimą. Susidarius tokiai situacijai, daugeliu požiūrių buvo įdomu, kaip atrodys pirmą kartą žemės išleisti federacinių žemių įstatymai, reglamentuojantys laisvės atėmimo bausmės vykdymą jaunimui. Juose buvo galima tikėtis aptikti aktualių kriminologinių tyrimų inventorizaciją, juolab, kad kriminologija ir teisė būtent jaunimo baudžiamojose teisėse ypač glaudžiai susijusios.¹⁴ Valstybinės baudimo sistemos istorijoje būtų atverstas naujas puslapis, kuris suteiktų jaunimui taikomos laisvės atėmimo bausmės vykdymui pirmą rimtą įstatymiškai apibrėžtą pobūdį ir nuo šio atskaitos taško ilgalaikėje perspektyvoje toliau darniai formuotų laisvės atėmi-

¹¹ Bundesgesetzblatt I, p. 2034. (Bundesgesetzblatt – „Valstybės Žinių“ atitikmuo Vokietijoje – *vyr. red. pastaba*).

¹² Šie straipsniai reglamentuoja apskundimo tvarką (*vyr. red. pastaba*).

¹³ Apie aktualius pokyčius laisvės atėmimo bausmės vykdymo srityje žr: www.strafvollzugsarchiv.de.

¹⁴ *Kaiser G., Schöch H.* Kriminologie, Jugendstrafrecht, Strafvollzug. 6. Aufl. München: Beck, 2006, 2 skyrius, 1 pastraipa.

mo bausmės vykdymo jaunimui raidos istoriją. Tačiau ne itin geros pabaigos grėsmė buvo akivaizdi, nes šių žemių įstatymų „gimimas“ sutapo su laikmečiu, kada įstatymų leidėjai, kūrėjai pastaraisiais metais buvo nusiteikę griežčiau ir represyviau, o įstatymai juk yra jų laikmečio vaikai. Priešingai nei dabar, baudžiamoji politinė „nuotaika“ kuriant 1976 m. LABVĮ, buvo žymiai palankesnė. Laisvės ir saugumo pusiausvyros centras pastaraisiais metais ryškiai pasislinko į saugumo pusę, iš dalies, tačiau ne vien dėl 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių ir diskusijos apie tarptautinį terorizmą.¹⁵ Daug kartų diskutuotos stiprėjančio poreikio bausti (*Punitivität*), t. y. griežtesnio teisės pažeidėjų persekiojimo, tendencijos jau ir anksčiau buvo aiškiai atpažįstamos ir negali būti aiškinamos vien tik padidėjusio jautrumo teroristiniams pavojams aspektu arba traktuojamos vien tik kaip saugumo poreikių išraiška (žr. *žemiau*). Padidėjęs griežtesnio baudimo poreikis galėtų būti vertinamas kaip postmodernumo požymis.¹⁶ Šiaip ar taip turime pakankamai priežasčių susirūpinti iki šiol buvusiais pasiekimais kuriant humanišką, į resocializaciją ir konkretų nusikaltėlių orientuotą laisvės atėmimo bausmės vykdymą, bent jau atitinkamomis įstatyminėmis nuostatomis, nors jų įgyvendinimas ir anksčiau lėtai judėjo į priekį.

Šia prasme simptomiškas yra 2007 m. birželio 27 d. Badeno-Viurtembergo žemės parlamento priimtas ir apskritai Vokietijoje pirmasis LABVJĮ, įsigaliojęs 2007 m. rugpjūčio 1 d.¹⁷ Šiame įstatyme atitinkamu būdu toliau tęsiama W. Hassemer aprašyta¹⁸ baudžiamosios (procesinės) teisės įkrova negatyviaja prevencija. Daugelyje žemių dar galiojančio *bendrojo* LABVĮ 2 str. pirmu sakiniu įstatymiškai apibrėžtas laisvės atėmimo bausmės vykdymo nu-teistiesiems tikslas: „*Vykdamas laisvės atėmimo bausmę, nuteistasis turi tapti gebančiu ateityje socialiai atsakingai gyventi, nedarydamas nusikalstamų veikų (laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslas)*“.¹⁹ Toks pats tikslas, tik su auklėjamąja etike-te, įtvirtintas ir iki šiol vienintele jaunimo įkalinimui keliamą uždavinį nustatančia norma Jaunimo teismo įstatymo (*JGG*) 91 str. 1 d.: „*Vykdamas laisvės*

¹⁵ Prantl H. Der Terrorist als Gesetzgeber. Wie man mit Angst Politik macht. München: Droemer, 2008.

¹⁶ Lautmann R., Klimke D. Punitivität als Schlüsselbegriff für eine Kritische Kriminologie / In: Lautmann R., Klimke D., Sack F. (Hrsg.): Punitivität. Weinheim: Juventa, 2004, p. 9–29.

¹⁷ Drucksache 14/1454 des Landtags Baden-Württemberg 2007.

¹⁸ Hassemer W. Sicherheit durch Strafrecht // Strafverteidiger, 2006, 26, p. 321–332.

¹⁹ „Im Vollzug der Freiheitsstrafe soll der Gefangene fähig werden, künftig in sozialer Verantwortung ein Leben ohne Straftaten zu führen (Vollzugsziel).“

atėmimo bausmę, jaunuolis turi būti auklėjamas ateityje gyventi dorai ir atsakingai“.²⁰ Tik (bendrojo) LABVĮ 2 str. antru sakiniu, esančiu už įstatyminio laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslo apibrėžimo ribų, įtvirtinta: „*Laisvės atėmimo bausmės vykdymas taip pat tarnauja visuomenės apsaugai nuo tolesnių nusikalstamų veikų*“.²¹ Būtent Badeno-Viurtembergo LABVJĮ (*JStVollzG BW*, toliau vadinama – BV LABVJĮ) aprašoma prioritetų kaita, įvedant naują tvarką ir tokiu būdu nukrypstant nuo svarbių nuostatų sistemiškumo. Šiame įstatyme, nustačius jo taikymo sritį (1 str.), aiškiai pirmoje vietoje, taip pat ir 2 str. pavadinime, deklaruojamas saugumas kaip „kriminalinės prevencijos uždavinys“: „*Kriminalinės prevencijos uždavinys, vykdant laisvės atėmimo bausmę jaunimui, yra apsaugoti pilietes ir piliečius nuo jaunų žmonių daromų nusikalstamų veikų*“.²² Toliau įstatymo 2 str. antrame sakinyje įtvirtinta: „*Laisvės atėmimo bausmės vykdymas jaunimui prisideda prie Badeno-Viurtembergo vidaus saugumo, teisinės santaikos šalyje ir* – tik po to, bet bent jau tiek – „*prie jaunų žmonių integracijos į valstybę ir visuomenę*“.²³ Tik paskutinėje šio antrojo sakinio dalyje, kaip priedėlis, atsiranda tai, kas iki šiol nuo pat pradžių bendrajame LABVĮ buvo viena iš trijų principinių gairių (vienas jų – LABVĮ 3 str. 3 d. – „integracijos principas“). O į kitus du laisvės atėmimo bausmės vykdymo principus (LABVĮ 3 str. 1 d. – „Įkalinimo sąlygų pritaikymo prie esančių laisvėje principas“ (*Angleichungsgrundsatz*) ir to paties straipsnio 2 d. – „Neigiamų kalinimo padarinių neutralizavimo principas“ (*Gegensteuerungsgrundsatz*)) čia iš viso neatšizvelgiama.

Ne 2 str., kaip tai tiktų pagal bendrojo (daugelyje žemių dar galiojančio) įstatymo nuostatą, kuriame, kaip anksčiau minėta dabar akcentuojamas saugumo interesas, o tik BV LABVJĮ 21 str., pavadintame „auklėjamoji užduotis“ atsiranda bendrojo LABVĮ 2 str. pirmas sakinytis, kuris beveik pažodžiui perteikiamas taip: „*Vykdant laisvės atėmimo bausmę jaunuoliams, jauni nuteistieji turi būti auklėjami gyventi socialiai atsakingą gyvenimą be nusikalstamų veikų*“. To-

²⁰ „Durch den Vollzug der Jugendstrafe soll der Verurteilte dazu erzogen werden, künftig einen rechtschaffenen und verantwortungsbewussten Lebenswandel zu führen.“

²¹ „Der Vollzug der Freiheitsstrafe dient auch dem Schutz der Allgemeinheit vor weiteren Straftaten.“

²² „Die kriminalpräventive Aufgabe des Jugendstrafvollzuges liegt im Schutz der Bürgerinnen und Bürger vor Straftaten junger Menschen.“

²³ „Der Jugendstrafvollzug leistet einen Beitrag für die innere Sicherheit in Baden-Württemberg, für den Rechtsfrieden im Land und für die Eingliederung junger Menschen in Staat und Gesellschaft.“

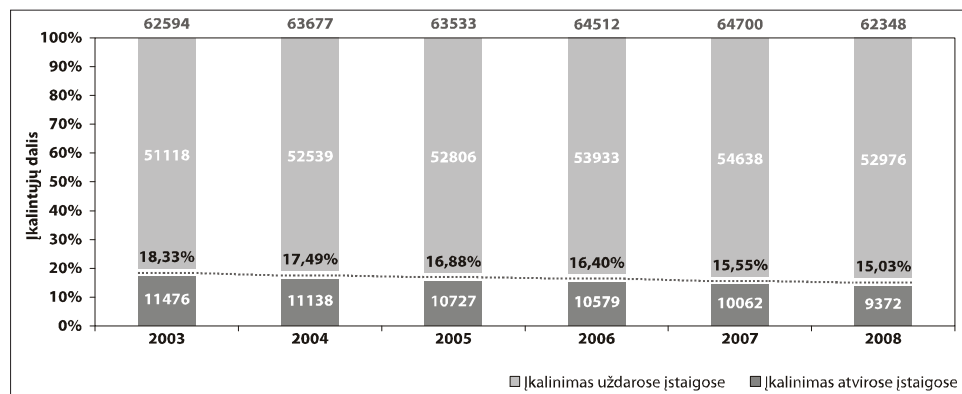
kiu būdu suaugusieji turi „sugebėti“ gyventi nedarydami nusikalstamų veikų atlikę bausmę, o jaunuoliai turi būti tam „auklėjami“. Pagrindiniai darbo su nuteistaisiais ir auklėjimo principai pateikiami BV LABVJĮ 22 str. Auklėjimo užduotį nureikšminantis sisteminis jos perkėlimas įstatymo tekste sulaukė daug kritikos. Pavyzdžiui, Vokietijos jaunimo teismų ir pagalbos jaunimui teismuose susivienijimo (*Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen*)²⁴ Badeno-Viurtembergo žemės grupė 2007 m. vasario 27 d. iš anksto, dar apie šio įstatymo projektą, pareiškė tokią nuomonę: „*Geriau būtų buvę laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslą – auklėti gyvenimui be nusikalstamų veikų – įtvirtinti įstatymo pradžioje. Kyla pavojus, kad dėl įstatymo projekto 2 str. numatomų apibendrinamojo pobūdžio formuluočių auklėjamasis tikslas gali likti nepastebėtas. Taip pat ir galiojančio Jaunimo teismo įstatymo 91 str. 1 d. auklėjimas įtvirtintas kaip vienintelis laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslas. Už tokį reglamentavimą kalba ir tai, kad jis geriausiai atitinka 2006 m. gegužės 31 d. Konstitucinio teismo sprendimą, kuriame akcentuojama konstitucine teise paremta laisvės atėmimo bausmės vykdymo jaunimui resocializacijos pareiga.*“ Priekaištai šiam projektui akivaizdžiai nebuvo tinkamai įvertinti ir nieko nepakeitė. Atsižvelgiant į aplinkybę, kad net ir bedrajame LABVĮ numatytų kalinių resocializacijos nuostatų įgyvendinimas buvo vilkinamas ir sunkiai judėjo į priekį, pagal naują įstatyminių reglamentavimų politinis spaudimas dėl į resocializaciją orientuoto kalinimo organizavimo turėtų būti dar mažesnis, taip pat žinant ir iš dalies griežtesnio baudimo nuostatų užkulisius viešumoje, nors reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad būtent pati visuomenė, kaip ir anksčiau, tuo pačiu reikšminga dalimi akcentuoja resocializacijos idėjas.²⁵ Šiuo kontekstu tampa aišku, kad įkalinimas gali būti traktuojamas kaip projekcinis laukas visuomenės raidai ir nuostatomis.²⁶

²⁴ Plačiau apie šią organizaciją ir jos leidžiamą, Vokietijoje itin populiarų, jaunimo nusikalstamumo tematikai skirtą mokslinį-praktinį žurnalą „DVJJ-Journal“ žr. internetiniame portale www.dvjj.de (vyr. red. pastaba).

²⁵ Kury H., Dörmann U., Richter H., Würger m. Opfererfahrungen und Meinungen zur Inneren Sicherheit in Deutschland. Wiesbaden: Bundeskriminalamt, 1996, p. 319 ir toliau.

²⁶ Müller-Dietz H. Der Strafvollzug als Seismograph gesellschaftlicher Entwicklungen / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.). Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt m.: Verlag für Polizeiwissenschaft, p. 397–414.

Net ir įstatyminės nuostatos akivaizdžiai neapsaugo nuo įkalintųjų asmenų teisių nepaisymo. Kaip vieną iš įstatymu nustatytos tvarkos nesilaikymo pavyzdžių galima pateikti atvirą laisvės atėmimo bausmės vykdymo formą, kuri įstatymiškai (vis dar) laikoma pagrindine (pagal LABVĮ 10 str.). Tačiau apie atviro kalinimo pirmumo taisyklės įgyvendinimą praktikoje negali būti nė kalbos, priešingai, skaičiai rodo netgi atvirkštinį procesą: nuo 2003 iki 2008 m. absoliutus atvirose įkalinimo įstaigose esančių kalinių skaičius sumažėjo, nors bendras kalinių skaičius buvo nežymiai padidėjęs, ir, žinoma, dar labiau sumažėjo jų dalis tarp visų įkalintų asmenų (žr. 1 pav.).

1 pav.: Atvirose įkalinimo įstaigose esantys asmenys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę, jaunimo laisvės atėmimo bausmę bei esantys saugiam kalinime (kiekvienų metų kovo 31 d.) (šaltinis: Federacinis statistikos departamentas, 2009).

Taip pat ir atviro kalinimo atžvilgiu daugelio žemių laisvės atėmimo bausmės vykdymo jaunimui įstatymuose matyti aiškus LABVĮ 10 str. nuostatos prasmės pokytis. Tai aiškiai matyti Brėmeno LABVJĮ (*BremJStVollzG*, toliau vadinama – B LABVJĮ) 13 str. Nors ir įsigaliojęs vėliau nei Badeno-Viurtembergo žemės įstatymas, šis įstatymas buvo pirmasis žemės laisvės atėmimo bausmės vykdymo jaunimui įstatymas, kurio 13 str. pavadintas „Uždaras ir atviras kalinimas“, nors bendrojo LABVĮ 10 str. pavadinime atviras įkalinimas paminimas pirmiau nei uždaras. Prioritetų pasikeitimas galutinai aiškus tampa B LABVJĮ 13 str. 1 d., kurioje vienu sakiniu aprašomos abi nuteistiesiems taikomos kalinimo formos. Abi jos pastatomos ant to paties laiptelio, nors federacinis įstatymų leidėjas LABVĮ 10 str. 1 d. aiškiai nurodė, kad atviras kalinimas turėtų būti laikomas pagrindiniu. Reikėtų paminėti, kad kriminologų išvados yra daug palankesnės atviram kalinimui (mažiau smurto ir priespaudos,

mažesnė galimybė susidaryti subkultūrai, galiausiai mažesnis recidyvo lygis)²⁷ ir jos nesudaro prielaidų mintims apie nukrypimą nuo ankstesnio taisyklės ir išimties santykio. Priešingai, turėtų būti rimtai priekaištaujama dėl nenuoseklus įstatymiškai įtvirtinto ir sveikintino, tačiau praktikoje, deja, apleisto atviro kalnimo prioriteto įgyvendinimo. *M. Alex*, perteikdamas šiuos ir daugelį kitų liūdinančių pokyčių įkalinimą reglamentuojančiose įstatyminėse nuostatose, savo straipsnio antraštę, remiantis „ZEIT“ laikraščio publikacija, pavadino taip: „*Laisvės atėmimo baudmės vykdymo teisė: „skurdo konkursas“ nesustabdomai žengia į priekį*“.²⁸ Iš išpuodingo subtilumo priimant apkaltinamąjį nuosprendį iki pat laisvės atėmimo baudmės vykdymo vietos beveik nieko neįmanoma išsaugoti – taigi būtent ten, kur baudmė teisės pažeidėjui pirmą kartą ir ilgam laikui tampa juntama.

Paminėtina, jog vykdomuoju lygmeniu beveik nesusiduriama su skundais dėl įkalinimo įstaigų administracijų turimų laisvių. Bausmių vykdymo teismų (*Strafvollstreckungskammer*) priimami sprendimai įkalinimo įstaigose dažniausiai įgyvendinami vangiai, nepakankamai, abejotinais būdais arba iš viso nevykdomi. Taip nutinka tiek su naujais visų rūšių sprendimais, kuriais bausmių vykdymo teismai įpareigoja įkalinimo įstaigos administraciją, pavyzdžiui, suteikti trumpalaikę išvyką už įstaigos ribų, tiek ir su teismo anksčiau priimtais ir tokiu būdu teisiškai privalomais įpareigojimais byloje, pavyzdžiui, perkelti nu-teistąjį į ligoninę už įkalinimo įstaigos ribų.²⁹ Vienas esminių teisinės valstybės principų – valdžių padalijimo principas (Vokietijos Konstitucijos 20 str. 3 d.) laisvės atėmimo baudmės vykdymo srityje atrodytų tikrai egzistuoja.³⁰

²⁷ *Diemer H., Schoreit A., Sonnen B.-R.* Jugendgerichtsgesetz mit Jugendstrafvollzugsgesetzen. 5. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller, 2008, 13 straipsnis, 2 pastraipa; *Albrecht H.-J., Dünkel F., Spiess G.* Empirische Sanktionsforschung und die Begründbarkeit von Kriminalpolitik // *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*, 1981, 310–326; *Frankenberg H.-M.* Offener Jugendstrafvollzug, Vollzugsbedingungen und Legalbewährung, von Freigängern aus der Jugendstrafvollzugsanstalt in Rockenberg/Hessen. Frankfurt m. u. a.: Peter Lang Verlag, 1999.

²⁸ *Alex m.* Strafvollzugsrecht: Der „Wettbewerb der Schädigkeit“ schreitet unaufhaltsam voran // *Strafverteidiger*, 2006, 26, p. 726–728.

²⁹ Šiuos ir kitus pavyzdžius žr. *Feest J., Lesting W., Selling P.* Totale Institution und Rechtsschutz: eine Untersuchung zum Rechtsschutz im Strafvollzug. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1997.

³⁰ Plačiau žr. *Gruß m.* Missachtung von Entscheidungen der Strafvollstreckungskammern durch die Justizverwaltung. Der Wettlauf der Schädigkeit hat längst begonnen / In: Müller-Heidelberg T., Finckh U., Steven E., Assall m., Micksch J., Kaleck W., Kutscha m., Gössner R., Engelfried U. (Hrgs.) *Grundrechte-Report 2007. Zur Lage der Bürger- und Menschenrechte in Deutschland.* Frankfurt m.: Fischer, 2007, p. 142–145.

Ypač glumina antikonstitucinė, tačiau įprasta įkalinimo įstaigų administracijų praktika nevykdyti bausmių vykdymo teismų sprendimų pirmiausiai tuomet, kai jie neatitinka jų pačių supratimo arba vykdomos „politikos“. Sunkiausias padarinius nuteistajam tai sukelia tada, kai bausmių vykdymo teismai priima jam palankius sprendimus, pavyzdžiui, dėl kalinimo formos ir trukmės, o įkalinimo įstaigų administracija juos paprasčiausiai ignoruoja. Sprendimai, kuriais remiantis nuteistasis turi būti paleidžiamas lygtinai arba jam turi būti suteiktos išvykos už įkalinimo įstaigos ribų (*Lockerungen*), daugeliu atveju tiesiog nevykdomi,³¹ tuo tarpu *J. Feest* ir kiti autoriai³² pateikia jų analizuotus atvejus, kai nebuvo jokio objektyvaus negalėjimo įgyvendinti sprendimus, o pasiteisinimai buvo susiję vien tik su noru atsizvelgti į visuomenės nuomonę, išlaidomis, noru atitinkamai labiau sudrausminti „įkyrius“ kalinius bei su kitais veiksniais, kurie visi galiausiai neturėtų vaidinti jokio vaidmens, vengiant vykdyti teismų sprendimus. Be to, „*juk tikėtinas „latentiškumas“ ir, antra [įkalinimo įstaigų – aut. past.], nepaklusnumas, kuris maskuojamas kalinio perkėlimu arba delsimu iki pat jo paleidimo.*“³³ *J. Feest* ir kiti autoriai apibendrina: „*Įkalinimo įstaigų nepaklusnumo įrodymai aiškiai parodo (...), ne tik teismų sprendimų vykdymo trūkumus, bet ir meta šešėlių teisinės apsaugos ypatumams totalioje institucijoje.*“³⁴

Ši slogi situacija galėtų pagerėti, jeigu nuteistajam būtų suteikta teisė apskųsti įkalinimo įstaigų administracijų neveiklumą ir būtų reikalaujama priverstinai vykdyti bausmių vykdymo teismų sprendimus. Tai būtų labai svarbu, žinant menką kalinių nuomonės ir skundų galios reikšmę įkalinimo įstaigose. Pagal vyraujančią požiūrį, tokių apskundimo galimybių nėra. Tinkamai nesureguliuavus teismų sprendimų vykdymo bendrajame LABVĮ, minėtų autorių nuomone, turėtų būti taikomi Administracinės teisenos įstatymo (*Verwaltungsgerichtsverordnung, VwGO*) 170, 172 str., pagal kuriuos galima paskirti piniginę užtikrinimo priemonę (*Zwangsgeld*). Kitu atveju nebūtų jokios kitos konstituciškai garantuojamos teisinės kalinių apsaugos. Tokia galimybė turėtų būti plačiau propaguojama, nes teismai iki šiol neturi jokių dogmatinių svarstymų dėl

³¹ Apie sunkiai nustatomą įgyvendinimo trūkumų apimtį žr. *Feest J., Lesting W., Selling P.* Totale Institution und Rechtsschutz: eine Untersuchung zum Rechtsschutz im Strafvollzug. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1997.

³² Ten pat, p. 11.

³³ *Feest J.* (Hrsg.) StVollzG – Kommentar zum Strafvollzugsgesetz. 5. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2006, 115 straipsnis, 85 pastraipa.

³⁴ Žr. 31-ą išnašą, p. 11.

Administracinės teisenos įstatymo 170, 172 str. netaikymo, o tik yra iškėlę prielaidą, kad įkalinimo įstaigų administracijos iš esmės, išskyrus labai retus atvejus, įgyvendina jų atžvilgiu priimtus sprendimus, todėl pakanka teisės skųstis pagal pavaldumą aukštesnei įstaigai ir peticijos teisės.³⁵ Šią prielaidą, atsižvelgus į pristatytus tyrimo rezultatus, reikėtų vertinti kaip paneigtą, taigi neturėtų būti atsisakoma taikyti priverstines užtikrinimo priemonės (*Zwangsmassnahmen*) pagal Administracinės teisenos įstatymo 170, 172 str., jeigu nenorima, kad pagrindiniai teisinės valstybės principai netektų galios.

Apibendrinant galima pasakyti, kad laisvės atėmimo baudmės vykdymo srityje įstatymų leidybos, vykdomajai ir teisminei valdžiai yra taisytinų dalykų.

ŽINIASKLAIDOS VAIDMUO BAUDŽIAMŪJŲ POLITINIŲ PROCESŲ KONTEKSTU

Pagrindinį vaidmenį, kurstant griežtesnes baudimo nuostatas tarp gyventojų, atlieka žiniasklaida. Privačių televizijos kanalų išsiplėtimas, milžiniškas žiniasklaidos pasiūlos padidėjimas pirmiausia sąlygojo ir didesnę konkurenciją dėl žiūrovų ir abonentų skaičiaus. Norint atkreipti persisotinusių žiūrovų dėmesį, visuomet privaloma rodyti kažką išpūdingo arba nepakartojamo. Kadangi „seksas ir nusikaltimai“ („*sex and crime*“) nuo senų laikų yra gyventojų dėmesį traukianti tema, pirmiausiai griebtasi informacijos apie (sunkius) kriminalinius atvejus. Tai nieko naujo, nes dar tuoj po knygų spausdinimo išradimo pasirodė dideliu tiražu leidžiamos „skrajutės“, kurias galima laikyti laikraščių pirmtakais, taip pavadintos dar XVI a. pradžioje ir kurioms galiojo tas pats rinkos dėsnis. Šiose „publikacijose“ buvo išsakoma nuomonė įvairiais aktualijų klausimais, dažniausiai rašoma apie nelaimingus atsitikimus, gamtos katastrofas ir nužudymus.³⁶

Pavyzdžiui, 2006 m. rugsėjo mėnesį įvykęs atsitikimas su *Nataša Kampus*, kurią vyriškis pagrobė Austrijoje, netoli Vienos, kai jai buvo dešimt metų, ir uždaręs rūsyje laikė aštuonerius metus, kol jai pavyko pabėgti, susilaukė tarptautinio dėmesio, pirmasis televizijos interviu su jauna mergina pritraukė milžinišką žiūrovų kiekį, o po to ištisas savaites buvo transliuojamos įvykio analizės

³⁵ Žr. 33-ią išnašą, 115 straipsnis, 81 pastraipa, cituojant Karlsruhės Aukščiausiąjį žemės teismą // ZfStrVo, 2004, p. 315; *Kamann U.* Anmerkung zum Beschl. v. 7. 12. 2005 des LG Gießen – 2 StVK-Vollz 1591/05 // *Strafverteidiger* 2006, 26, p. 260–262; žr. taip pat 34-ą išnašą, p. 390–393.

³⁶ Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz (Hrsg.). *Ex Bibliotheca Regia Berolinensi. Schöne und seltene Bücher aus der Abteilung Historische Drucke.* Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2000, p. 130 ir toliau.

bei interpretacijos. Šią istoriją 2008 m. balandžio mėnesį „nurungė“ vėlgi Austrijoje išaiškintas šeimos tėvo *Josef Fritzl* atvejis, – jis daugiau negu 24 metus rūsijoje laikė uždaręs savo dukterį, susilaukė su ja vaikų, dalis kurių taip ir užaugo rūsijoje. Aprašomų kriminalinių atvejų pasirinkimas yra ekstremaliai selektyvus – pateikiamos tik ypatingos, išpūdingos ir nepaprastos „žinios“. Šia prasme daugumai žiniasklaidos priemonių „blogos naujienos“ yra „geros naujienos“. Tai, kas nutinka kiekvieną dieną, kasdieniniai kriminaliniai įvykiai, yra neįdomu, ieškoma „vienkartinių atvejų“. Tokiu būdu informacijos gavėjams lengvai sudaromas išpūdis, kad tokie nuolat besikartojantys „vienkartiniai atvejai“ galiausiai visgi yra kažkas „kasdieniško“ ir „normalaus“. ³⁷ Vokietijoje 2000 m. vidutinis asmenų, vyresnių kaip 14 metų, televizijos žiūrėjimo laikas sudarė 185 minutes, o 2005 m. – jau 220 minučių. Su televizija galėjo konkuruoti tik radijas. ³⁸ Taip pat ir apie skirtas arba numatytas bausmes „monstrams“, „bestijoms“ arba „išsigimėliams“ dažniausiai pranešama labai tendencingai. Kadangi platieji visuomenės sluoksniai dažniausiai neturi kitų informacijos šaltinių apie nusikalstamumą arba jais nesinaudoja, susidaro be galo iškreiptas vaizdas apie tai, kas gi yra tas nusikalstamumas – ypač gerai matomas nuo normos nukrypstantis elgesys traktuojamas kaip reprezentuojantis nusikalstamumą ir parodoma kaip su juo reikėtų elgtis, norint jį kontroliuoti. ³⁹

Jei Vakarų ir Šiaurės Europos industrinėse šalyse, įskaitant Vokietiją, baudimo mentalitetas iš dalies nuosaikus, tai pagal atliktas apklausas buvusios Sovietų Sąjungos šalyse, taip pat, kaip ir anksčiau buvusioje Vokietijos Demokratinės Respublikos (VDR) teritorijoje, čia piliečiai reikalauja griežtesnių bausmių, nes jie su tokiomis užaugo ir „išmoko“, kad būtent tokiu būdu galima ir privalu „kontroliuoti“ nusikalstamumą. ⁴⁰ Buvusioje VDR tik maždaug prieš 20 metų – tiksliau 1987 m. liepos 17 d. – *Erich Honecker* paskelbė mirties bausmės pa-

³⁷ *Kerner H.-J., Feltes T.* Medien, Kriminalitätsbild und Öffentlichkeit. Einsichten und Probleme am Beispiel einer Analyse von Tageszeitungen / In: Kury H. (Hrsg.) *Strafvollzug und Öffentlichkeit*. Freiburg: Rombach, 1980, p. 73–112.

³⁸ *Schwind H.-D.* Kriminologie. Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. 18. Aufl. Heidelberg: Kriminalistik, 2008, 14 skyrius, 1 pastraipa.

³⁹ Ten pat, 14 skyrius; žr. 37-ą išnašą; taip pat *Beckett K., Sasson T.* The politics of injustice. Crime and punishment in America. Thousand Oaks et al.: Sage, 2004, p. 73 ir toliau.

⁴⁰ Azerbaidžano pavyzdį žr.: *Kury H., Keller m., Mitter U., Rahmati N.* Verbrechensfurcht, Punitivität und Einstellung zur Polizei – Ergebnisse einer Umfrage in Aserbaidžan / In: Kury H., Karimov E. (Hrsg.) *Kriminalität und Kriminalprävention in Ländern des Umbruchs. Beiträge einer Internationalen Konferenz in Baku/Aserbaidžan*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 2006, p. 415–486.

naikinimą, o paskutinį kartą mirties bausmė buvo įvykdyta 1981 m. birželio 26 d. valstybės saugumo ministrui *Werner Teske*. Dėl ketinimo pabėgti į Vokietijos Federacinę Respubliką jis buvo iš nugaros be jokio įspėjimo nušautas šūviu į galvą.⁴¹ Šalyje vyraujančios baudimo tradicijos daro įtaką piliečių nuostatoms apie tai, kas yra „būtina“ vidaus saugumui garantuoti. Jeigu nusikalstamumas – realus ar tik registruotų ir žiniasklaidoje skelbiamų atvejų forma – didėja, tuomet tokių priemonių dar labiau reikalaujama, taigi – dar daugiau arba griežtesnių bausmių.

G. Kaiser rašo, kad 1882 m. Vokietijos Imperijos teritorijoje 76,8 proc. vokiečių teismuose teistų nusikaltėlių buvo nuteisti realiu laisvės atėmimu.⁴² Vėliau šis skaičius nuolat mažėjo iki maždaug 5,5–6,0 proc. šiais laikais. Jeigu 1882 m. 22,2 proc. visų bausmių sudarė baudos bausmė, tai 1990-ųjų viduryje ji sudarė jau maždaug 85 proc.. Tai rodo, kad bausmių modelis visiškai pasikeitė, kaip ir gyventojų nusistatymas, nors pastarasis dažniausiai sekdamas iš paskos. Pastaraisiais šimtmečiais tiek dėl labai didelių kaštų, tiek dėl civilizacijos pažangos kriminalinės bausmės tapo žymiai švelnesnės,⁴³ deja, paskutiniaisiais dešimtmečiais net ir nemažoje dalyje industrinių Vakarų šalių pastebima priešinga tendencija sunkesnių bausmių ir griežtesnių įstatymų link, pavyzdžiui, be Vokietijos, ir Lenkijoje,⁴⁴ Ispanijoje,⁴⁵ JAV,⁴⁶ Didžiojoje Britanijoje,⁴⁷ taip pat Japonijoje.⁴⁸

⁴¹ *Haase A.* Der Scharfrichter kam von hinten. dpa-Bericht v. 15. Juli 2007, 2007.

<http://www.stern.de/politik/historie/592953.html>

⁴² *Kaiser G.* Kriminologie. Ein Lehrbuch. Heidelberg: C.F. Müller, 1996, p. 985 ir toliau.

⁴³ *Elias N.* Über den Prozess der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen. Frankfurt M: Suhrkamp, 1976.

⁴⁴ *Kossowska A., Rzeplinska I., Wozniakowska D., Klaus W.* Criminal Policy Based on Fear of Crime – Case of Poland / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 371–392; *Krajewski K.* Punitivität der polnischen Gesellschaft / In: In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 485–506.

⁴⁵ *Serrano-Maillo A.* Punitivität und Gesetzgebung – Die Situation in Spanien / In: Kury H. (Hrsg.) Kriminalität und Kriminalprävention in Ländern des Umbruchs. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2006, p. 245–252.

⁴⁶ Žr. Žemiau.

⁴⁷ *Green D. A.* Political Culture and Incentives to Penal Populism / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 251–276.

⁴⁸ *Yoshida T.* Problems Associated with Harsher Sanctioning. Trends in Returning to more severe Punishment in Japan / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 393–424.

Visiškai teisingai nuolat pastebima, kad būtent JAV, nors tai ir yra Vakarų industrinė šalis, kriminalinės bausmės yra santykinai griežtos, tai pasakytina ir apie visuomenės nusistatymą, o galbūt dėl to jis toks ir yra.

Toliau, remiantis empiriniais kriminologinių tyrimų rezultatais, šiame straipsnyje nagrinėjamas klausimas, kokią įtaką nusikalstamumo lygio mažėjimui gali turėti pastaraisiais dešimtmečiais viešumoje ir politinėse diskusijose vis dažniau reikalaujamos griežtesnės kriminalinės bausmės? Ar grįžimas prie ankstesnių baudimo modelių su griežtesnėmis bausmėmis nusikalstamumo prevencijos požiūriu yra efektyvesnis, palyginus su plėtojama liberalia ir į resocializaciją orientuota (*behandlungsorientierte*) baudžiamąja politika? Čia pirmiausiai rėmsimės JAV, Suomijoje ir Portugalijoje, galiausiai taip pat ir Vokietijoje atliktų tyrimų rezultatais. Baigiamajame skyriuje, remdamiesi empirinėmis kriminologinėmis išvalgomis, aptarsime racionalios baudžiamosios politikos aspektus.

AR GRIEŽTOS BAUSMĖS PADEDA SUMAŽINTI NUSIKALSTAMUMĄ?

Baudžiamoji politika, ne vien tik mūsų šalyje, nepakankamai naudojasi kriminologinėmis išvalgomis, kaip to reikėtų tikėtis iš racionalios baudžiamosios politikos.⁴⁹ Prie „arčiausiai gyvenimo“ esančių empirinių duomenų priskiriami tie, kurie patys savo priemonėmis generuoja baudžiamąją politiką, ypač keičiant įstatymus. Baudžiamoji politika turi priėjimą ir instrumentus varžtams, kuriuos sukti ji vienintelė yra įpareigota, įgaliota ir tam yra pajėgi. Būtent duomenys, tiesiogiai parodantys kitų šalių baudžiamųjų politinių priemonių padarinius, kai kuriais atžvilgiais daugiau pasako apie daugiasluoksnį kontekstą, kuriame formuojama baudžiamoji politika, negu kriminologiniai tyrinėjimai už baudžiamąjo politinio lauko ribų. Politikai visų pirma priklauso nuo įvairių partinių politinių suvaržymų bei išskaičiavimų, privalo „prisitaikyti“ prie žiniasklaidos susikurtų taisyklių, nuo kurių jie yra priklausomi (*žr. anksčiau*), politikams tik nurodyta forma suteikta teisė per žiniasklaidos struktūras dalytis savo informacija ir ją skleisti visuomenėje.⁵⁰ Bent jau daugelį šių „trukdančių veiksnių“ kriminologai savo empiriniuose tyrimuose, pavyzdžiui, tyrinėdami

⁴⁹ *Schumann Karl F.* Ist der Traum von einer rationalen Kriminalpolitik ausgeräumt? / In: Kunz K.-L., Besozzi C. (Hrsg.) Soziale Reflexivität und qualitative Methodik – zum Selbstverständnis der Kriminologie in der Spätmoderne. Bern: Haupt Verlag, 2003, p. 189–211.

⁵⁰ Reikšmingą analizę iš vidaus žr. *Hoffmann-Riem W.* Kriminalpolitik ist Gesellschaftspolitik. Frankfurt M: Suhrkamp, 2000.

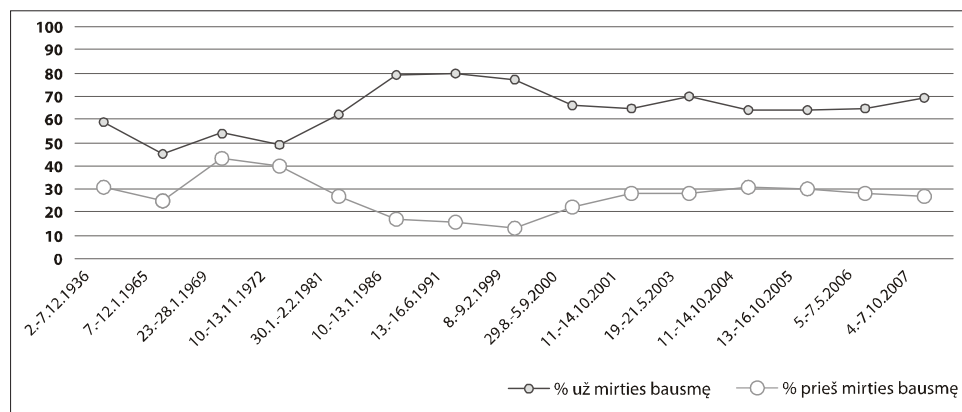
baudimo praktiką, praktiškai palieka nuošalyje, tai ir dėl (mokslinio) nepriklausomumo priežasčių nelaikytina klaida. Visuomet įdomu pažvelgti į realiai – nesvarbu kokiomis aplinkybėmis – įgyvendintas politines priemones, kai jos taikomos vien tik politiniais sumetimais. Šiuo kontekstu egzistuoja visi jau minėti trukdžiai, taigi tampa aišku, kad jam esant priimtoms priemonės jau nebėra teoriniai galvosūkių, bet yra įsivaizduojamai arti baudžiamosios politinės tikrovės. Įvertinant baudžiamųjų politinių priemonių įtaką nusikalstamumo lygiui, tai, kaip tyrinėjimo objektas, taip pat yra tikrovės dalis, o siekis iki tinkamo lygio sumažinti nusikalstamumą kriminologams suteikia esminį pretekstą tyrinėti. Baudžiamosios politinės priemonės kitose šalyse taip pat yra teisės, žiniasklaidos, partinių išskaičiavimų, kartu tradicijų, kultūros ir t. t. įtampos lauke. Tokiu būdu kitose šalyse taikomų baudžiamųjų politinių priemonių poveikio tyrimai gali būti ypač įdomūs ir vokiečių politikams kaip parankūs rezultatai „natūralių“ eksperimentų, kuriuos užsienio politikai išleido iš baudžiamosios politinės arenos ir tinkamai pasirodė, o vidaus politikai juos gali lengviau „parduoti“ kaip „praktikoje“ dar neįrodytus palankius rezultatus.

Dėl šios priežasties toliau šiame straipsnyje paliekamos nuošalyje visos diskusijos, vykstančios už realaus baudžiamąjo politinio konteksto ribų apie faktinį, tikėtiną arba spėjamą bausmių poveikį, o visas dėmesys skiriamas empirinei kai kuriose šalyse taikytų tikslinių baudžiamųjų politinių priemonių poveikio bazei.

JAV pavyzdys

Plačiuosiuose JAV gyventojų sluoksniuose palyginti su Vakarų Europos šalimis vyrauja griežto baudimo nuostatos. Tai rodo jau pirmosios 1936 m. atliktos *Gallup* apklausos. Jose buvo prašoma išsakyti savo nuostatą ir dėl mirties bausmės („*Are you in favor of the death penalty for a person convicted of murder?*“). Palyginus nuostatų dėl mirties bausmės kaitą per pastaruosius 70 metų (žr. 2 pav.), į akis krinta tai, kad nuo 1960-ųjų metų vidurio iki 1970-ųjų metų vidurio pritariančiųjų mirties bausmei buvo santykinai mažai; vienais metais, nors tai ir buvo vienietinė išimtis, jų netgi buvo mažiau nei 50 proc. 1966 m. pagal *Gallup* apklausą mirties bausmei pritarė 42 proc., o 47 proc. buvo prieš (11 proc. neturėjo nuomonės). Toks rezultatas daugiau niekuomet nebuvo pasiektas ir galėtų būti siejamas su tuo metu tarptautiniu mastu vykusia kritiška diskusija apie kriminalinį *Chessman* atvejį, kai šis savo mirtininko kameroje ilgus metus priešinosi egzekucijai, tačiau mirties bausmė jam vis tiek galiausiai buvo įvykdyta. 1980-ųjų metų antroje pusėje ir 90-

ųjų pradžioje mirties bausmei pritarė jau daugiau kaip 80 proc. apklaustųjų, 2005 m. tokių buvo 64 proc., o 2007 m. jau 69 proc. gyventojų pritarė mirties bausmei, taigi pastebima didėjimo tendencija.

2 pav. JAV Gallup atliktų gyventojų nuomonės apklausų dėl mirties bausmės rezultatai („Favor or Oppose Death Penalty for Those Convicted of Murder?“) (Šaltinis: Gallup <http://www.gallup.com/poll/1606/Death-Penalty.aspx>)

Šių tikrai griežtų baudimo nuostatų fone – Vokietijoje jau dešimtmečius mirties bausmei už sunkius nusikaltimus pritaria tik maždaug trečdalis gyventojų – nestebina, kad kriminalinės bausmės JAV taip pat santykinai griežtos. JAV, kaip ir anksčiau, 36-iose valstijose už sunkius nusikaltimus taikoma mirties bausmė,⁵¹ o pastaraisiais metais ir dešimtmečiais daugelyje valstijų, atsižvelgiant į diskusijas apie „Zero Tolerance“, „Truth in Sentencing“ arba „Three Strikes“ strategijas,⁵² buvo priimtoms griežtesnės įstatyminės baudžiamosios nuostatos ir sugriežtintos bausmių skyrimo taisyklės, dėl to, jau 2008 m. JAV turėjo didžiausią pasaulyje kalinių skaičių, – jo lygis (skaičius 100 000 gyventojų) buvo 751, tai gerokai, netgi iki maksimalių ribų padidino šalies ir kai kurių valstijų biudžeto našatą. 1992 m. šis rodiklis dar buvo 505, 2001 m. – 685. Iš viso 2006 m. JAV buvo maždaug 2 259 000 įkalinėtų žmonių ir dar maždaug 93 000 įkalinėtų nepilnamečių, 14 500 įkalinėtųjų išsiuntimui iš šalies ir 2 000 įkalinėtųjų kariniuose kalėjimuose.⁵³

⁵¹ Žr. www.deathpenaltyinfo.org

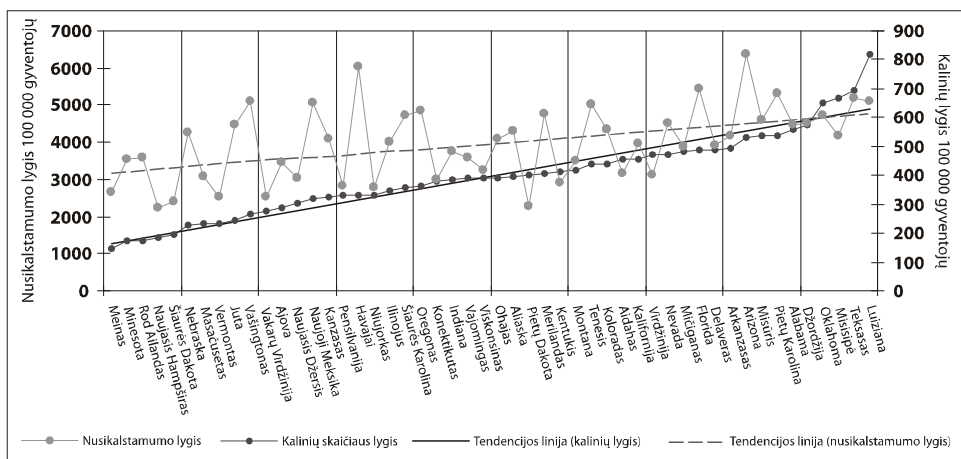
⁵² „Zero tolerance“ („Nulinės tolerancijos“) strategija reiškia griežtą baudimą net už smulkiausias pažeidimus, „Truth in Sentencing“ („Visos bausmės atlikimo“) strategija reiškia siekį, kad kaltininkas atliktų visą bausmę ir nebūtų paleidžiamas lygtinai, „Three Strikes“ („Trijų kirčių“) strategija reiškia įkalinimą iki gyvos galvos trečią kartą nusikaltus (vyr. red. pastaba).

⁵³ King’s College London: International Centre for Prison Studies. www.kcl.ac.uk

Apie šią griežtą baudimo politiką, visų pirma Niujorke įgyvendintą „Zero Tolerance“ modelį, buvo diskutuojama ir Europoje, pavyzdžiui, Vokietijoje. Čia buvo svarstoma, ar griežtesnės priemonės yra būtinos, pirmiausia siekiant sumažinti jaunimo nusikalstamumą. M. Jasch, atlikęs diferencijuotą analizę, sugebėjo parodyti, kad viena vertus, (smurtinis) nusikalstamumas Niujorke pradėjo mažėti dar treji metai prieš įvedant „Nulinės tolerancijos programą“ 1993 m.,⁵⁴ be to, kaip ir Niujorke, nusikalstamumas vėliau žymiai sumažėjo ir kituose JAV didmiesčiuose, kurie šios programos nevykdė. Tai kelia rimtų abejonių dėl bent jau tuomet labai išgirtų prevencijos programų veiksmingumo, ypač atsižvelgiant į suskaičiuotas milžiniškas išlaidas.

Laisvės atėmimo baudmės (kaip ir mirties baudmės, žr. *toliau*) taikymo mastai kai kuriose JAV valstijose yra labai skirtingi. 2004 m. JAV bendras kalinių skaičius 100 000 gyventojų buvo 486 (be kalėjimų (*jail*)), šiaurės rytų valstijose – vidutiniškai 295, vidurio vakaruose – 378, vakaruose – 425, o pietuose – 540. Iš visų valstijų Luizianos valstijoje kalinių skaičiaus lygis buvo didžiausias – 816, po jos sekė Teksasas su 694 kaliniais. Sąrašo gale buvo Meinas – 148 ir Minesota – 171.

Palyginus pavienių valstijų kalinių skaičiaus lygį su nusikalstamumo lygiu, pastebimas tik toks tarpusavio ryšys, kad valstijos su aukštesniu nusikalstamumo lygiu tendencingai turi aukštesnį kalinių skaičiaus lygį, tačiau ši priklausomybė nėra tolygi, koreliacija tarp nusikalstamumo lygio ir kalinių lygio yra tik $r = .50$ (žr. 3 pav.).

3 pav. Nusikalstamumo lygis ir kalinių skaičiaus lygis pavienėse JAV valstijose 2004 m. (Šaltinis: Bureau of Justice Statistics: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/>)

⁵⁴ Jasch M. "Zero Tolerance" in New York – Was ist daraus geworden? Frankfurt M: unveröff. Ms., 2003.

Taip pat pastebimi ryškūs skirtumai tarp valstijų. Pavyzdžiui, Luizianos valstijoje 2004 m., nepaisant aukščiausio kalinių skaičiaus lygio – 816, nusikalstamumo lygis buvo 5098, tuo tarpu Šiaurės Karolinoje įkalinama mažiau negu pusė (357) ir vis dėlto joje yra žemesnis nusikalstamumo lygis – 4721. Jutoje dar žemesnis kalinių skaičiaus lygis – 246, esant žemesniam nusikalstamumo lygiui (4452). Meine kalinių skaičiaus lygis yra tik 148, esant nusikalstamumo lygiui 2656. Gerokai aukštesnis kalinių skaičiaus lygis Teksase (694), palyginus su Vašingtono valstija (264), akivaizdžiai nedaro įtakos, kad Teksase nusikalstamumo lygis būtų žemesnis negu Vašingtono valstijoje (5190 palyginus su 5107): abiejose valstijose jis yra vienodai aukštas.

Aukštas nusikalstamumo lygis, esant skirtingam kalinių skaičiaus lygiui, yra Mičigano valstijoje (3874 – 483), Rod Ailande (3589 – 175), Vajominge (3581 – 389), Minesotoje (3535 – 171), Montanoje (3513 – 416) ir Ajovoje (3448 – 288). Kaip žinoma iš kriminologinių tyrimų, nusikalstamumo lygis ypač priklauso nuo regiono urbanizacijos laipsnio, tai atitinkamai galioja ir šiuo atveju. Bendras nusikalstamumo lygis JAV siekia 4118,8, o sostinės regionuose, kuriuose gyvena 80 proc. visų gyventojų, jis yra 4409,1, kituose miestuose (8 proc. gyventojų) – 4524,0, o kaimo vietovėse (12 proc. gyventojų) tiktai 1908,7. Taip pat ir kai kurių nusikalstamų veikų grupių lygis kaimo vietovėse paprastai yra žemesnis, išimtį sudaro tik nužudymai, kurių kaimo vietovėse yra santykinai mažiau nei sostinės regione (čia jų užregistruojama akivaizdžiai daugiausiai), tačiau daugiau negu kituose miestų regionuose. Tai rodo bendrą kompleksinę nusikalstamų veikų sąlygų struktūrą. Bausmių griežtumas nusikaltimų prevencijos požiūriu turi akivaizdžiai mažą įtaką, jeigu iš viso kokią nors turi. Socialiniai struktūriniai, ekonominiai veiksniai, piliečių gyvenimo sąlygos artimiausioje socialinėje aplinkoje ir kiti panašūs veiksniai nusikalstamumo lygiui turi daug didesnę įtaką.⁵⁵

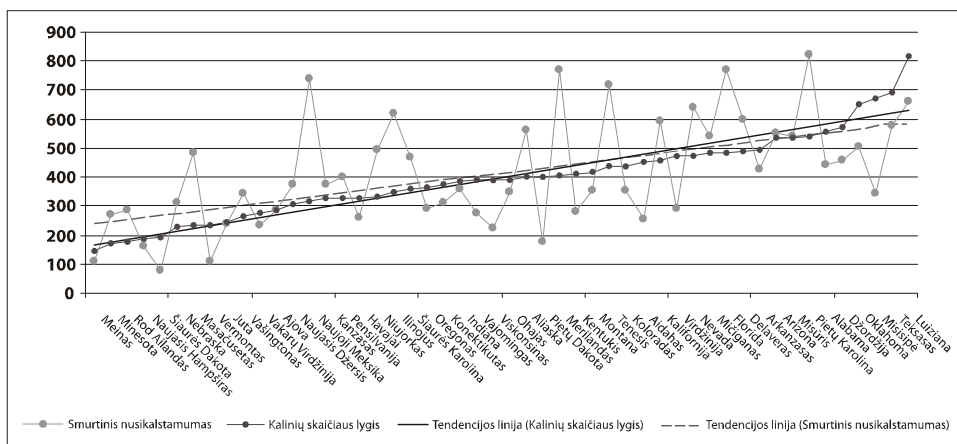
Valstijose, kuriose aukštesnis už kitų valstijų nusikalstamumo lygis, kaip minėta, yra vidutiniškai aukštesnis kalinių skaičiaus lygis. Tai reiškia: kuo daugiau nusikalstamų veikų valstijoje užregistruojama, tikėtinai daugiau nuteisiamas ir kaltininkų, taip pat ir laisvės atėmimo bausme. Kita vertus, tikriausiai tikimasi, kad didėjant įkalinųjų skaičiui, dėl įbauginimo efekto nusikalstamumas turėtų mažėti, tačiau tai akivaizdžiai nevyksta (žr. *toliau rezultatus Vokietijoje*). Valstijose, kuriose santykinai žemas nusikalstamumo lygis, toks jis aki-

⁵⁵ Žr., pavyzdžiui, *Rose D. R., Clear T. R.* Incarceration, social capital, and crime: Implications for social disorganization theory. *Criminology* 36, 1998, p. 441–479.

vaizdžiai yra ne todėl, kad ten ypač griežtai baudžiama ir dažnai įkalinama; taip pat ir tose valstijose, kuriose santykinai griežtai baudžiama ir dažnai įkalinama, ne todėl yra ypač žemas nusikalstamumo lygis. Kaip nuolatos pabrėžiama daugelyje nusikalstamumo teorijų, nusikalstamumo lygis priklauso nuo socialinių struktūrinių sąlygų ir visiškai arba beveik nepriklauso nuo bausmių struktūros.

J. Austin ir T. Fabelo pabrėžia, kad po 1990 m. nusikalstamumo lygis JAV nukrito: „Ironiška, tačiau nusikalstamumo lygis krito visose valstijose, nepriklausomai nuo įkalinimo taikymo. Tuo pat metu finansinės krizės valstijose ir nemažėjančios išlaidos korekcijai savo ruožtu didino mokslo, sveikatos ir asmeninių paslaugų biudžetą. Vis labiau tampa aišku, kad kalėjimų sistemoms kainuojant daugiau, jų efektyvumas apsaugant nuo nusikaltimų mažėja“.⁵⁶ Politiniu kontekstu, plečiantis viešai diskutacijai apie „nusikalstamumo problemą“, nuraminimui pernelyg greitai pažadamos (dar) griežtesnės baudmės, kaip viena iš lengviausiai, ypač įstatymų leidybos lygmeniu, įgyvendinamų priemonių, tuo pat metu nekreipiant dėmesio į tikrąsias kintančio nusikalstamumo lygio priežastis.

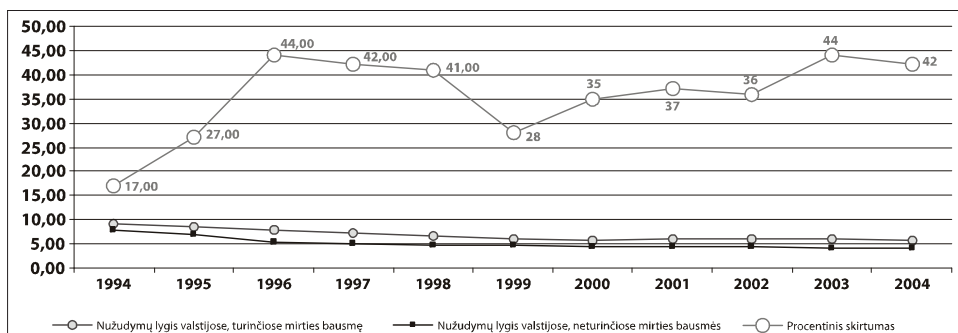
Tai, kas pastebima apie galimą ryšį tarp bendro nusikalstamumo lygio ir bausmių griežtumo, matyti ir smurtinio nusikalstamumo srityje. Ir čia, kartu su kylančiu kalinių skaičiaus lygiu, kyla ir smurtinio nusikalstamumo lygis, tačiau kai kuriose valstijose registruotų smurtinių veikų mastas labai išsibarstęs, iš esmės jis nepriklauso nuo įkalinųjų skaičiaus (žr. 4 pav.).

4 pav. Užregistruotų smurtinių nusikalstamųjų veikų lygis ir kalinių skaičiaus lygis pavienėse JAV valstijose 2002 m. (Šaltinis: Bureau of Justice Statistics: <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/>)

⁵⁶ „Ironically, the decline in crime rates occurred for all states regardless of their use of prisons. At the same time, the financial crises in the states and unabated correctional costs have in turn put strains on the education and health and human services budgets. It is becoming increasingly clear that while prison

Griežčiausios mirties bausmės įbauginimo efektas tampa abejotinas, kai imame lyginti nusikalstamumo dinamiką JAV valstijose, kuriose taikoma ir kuriose netaikoma mirties bausmė. 1990 m. nužudymų (*Mord*) lygis (registruotų nužudymų skaičius 100 000 gyventojų) valstijose, kuriose yra mirties bausmė, buvo 9,5, o tose, kur nėra mirties bausmės, – 9,16 (-3,6 proc.). Skirtumas gana nedidelis, tačiau tai jokiū būdu neparodo nusikalstamumą mažinančio griežčiausios bausmės efekto, netgi – priešingai. Vėlesniais metais, iki 2004-ųjų nužudymų skaičius žymiai sumažėjo abiejose valstijų grupėse: valstijose, turinčiose mirties bausmę – iki 5,71, neturinčiose mirties bausmės – iki 4,02. Taigi valstijose, neturinčiose mirties bausmės, šis lygis sumažėjo labiau, negu turinčiose mirties bausmę. 2004 m. skirtumas tarp abiejų valstijų grupių sudarė 42 proc. (žr. 5 pav.).

5 pav. Nužudymų lygio dinamika JAV valstijose, turinčiose mirties bausmę ir jos neturinčiose, taip pat procentiniai skirtumai tarp abiejų grupių (Šaltinis: Death Penalty Information Center, 2006).

Be to, tai dar ne viskas: paskirtų mirties bausmių skaičius nuo 1998 m. (300) iki 2004 m. (125) gerokai sumažėjo, daugiau nei du kartus. Tačiau valstijose, kur yra mirties bausmė, nužudymų lygio požiūriu tai nesukėlė nusikalstamumą didinančio efekto, kurio šiaip reiktų tikėtis, jeigu mirties bausmė turėtų įbauginantį poveikį. Nužudymų lygis mažėjo ir toliau, nors ir ne taip sparčiai, ką būtų galima paaiškinti „ekrano efekto“⁵⁷ poveikiu.⁵⁸

systems are costing us more, they are becoming less effective in deterring crime”. Austin J., Fabelo T. The diminishing returns of increased incarceration. A blueprint to improve public safety and reduce costs. Washington D. C.: The JFA Institute, 2004, p. 2.

⁵⁷ „Ekrano efektas“ aviacijoje – oro pagalvės variantas, kai suspausto oro sluoksnis susidaro ne jį varant aparato apačia, o jam pačiam susislegiant po skriejančiu sparnu. Esant ekranui, sparnas ima generuoti keliamą jėgą ne tik dėl slėgio sumažėjimo virš sparno, bet ir dėl jo padidėjimo po sparnu, – tai įmanoma tik nedideliame aukštyje (pagal www.wikipedia.lt). Taigi šiuo atveju norima pasakyti, kad gerokai sumažėjus skaičiui, vėliau jo mažėjimas natūraliai lėteja (*vyr. red. pastaba*).

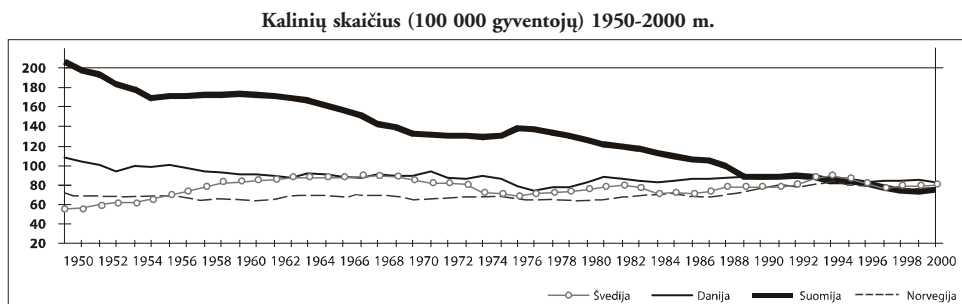
⁵⁸ Death Penalty Information Center. Death Row inmates by state and size of death row by year, 2006. www.deathpenaltyinfo.org

Nužudymų lygio (nužudymai 100 000 gyventojų) palyginimas nuo 2001 iki 2006 m. skirtinguose JAV regionuose rodo, kad pietinių valstijų rodikliai nuo 6,6 iki 6,8 yra didžiausi, jose taip pat yra didžiausias įvykdytų mirties bausmių skaičius nuo 1976 m. – 901. Vidurio Vakarų valstijose šis lygis buvo nuo 5,5 iki 5,8, esant 127 įvykdytomis mirties bausmėms, vakarų valstijose taip pat nuo 5,5 iki 5,8, esant 67 egzekucijoms, o šiaurės valstijose nuo 4,1 iki 4,5, esant tik 4 mirties bausmės atvejams.⁵⁹ Taigi ir čia negalima atrasti jokio nusikalstamumą mažinančio griežčiausios bausmės efekto.

Tiek apie mirties bausmę, tiek apie kitas griežtas bausmes reikėtų pasakyti dar vieną papildomą ypač kritikuotiną dalyką: nuolat galima pastebėti, kad jos neproporcingai dažnai taikomos priklausantiems juodaodžių gyventojų daliai, ir ši praktika pastaraisiais dešimtmečiais iš esmės liko nepakitusi.

Suomijos pavyzdys

Po antrojo pasaulinio karo Suomijoje palyginti su kitomis šiaurės šalimis buvo santykinai didelis kalinių skaičius, daugiau nei 180 (100 000 gyventojų), tuo tarpu Danijoje, Švedijoje ir Norvegijoje – apie 60, taigi tik trečdalis. Suomijos vyriausybė ėmėsi radikalių reformų, tikėdamasi gerokai sumažinti kalinių skaičių, tai ir pavyko padaryti. Per 40 metų kalinių skaičiaus lygis nukrito beveik iki 60 ir susilygino su kitomis šiaurės šalimis. Kitose šalyse per tą patį laikotarpį kalinių skaičius pakito labai nežymiai, Švedijoje jis padidėjo, Danijoje sumažėjo, o pastarojo dešimtmečio pabaigoje visose keturiose šalyse jis siekė maždaug 60 (žr. 6 pav.).

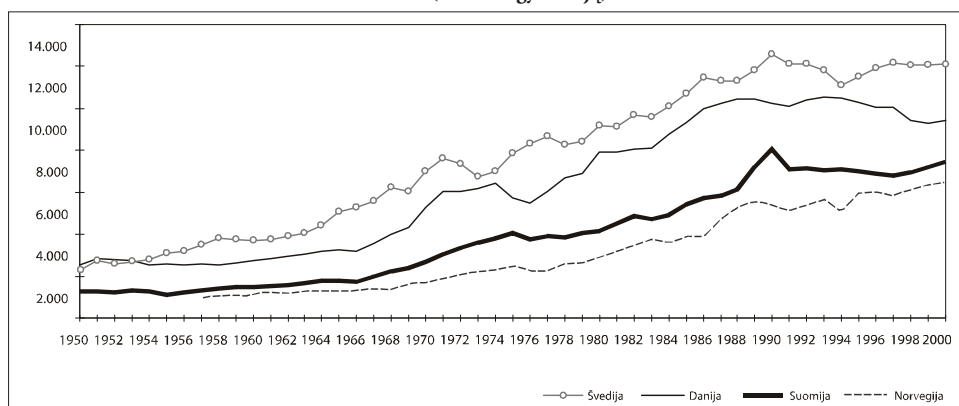
6 pav. Kalinių skaičiaus lygis šiaurės šalyse – Suomijoje, Danijoje, Švedijoje ir Norvegijoje – 1950–2000 m.⁶⁰

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Lappi-Seppälä T. Penal Policy in Scandinavia / In: Tonry m. (Ed.) Crime and Justice: A Review of Research. Vol. 36. Chicago: The University of Chicago Press, 2007, p. 217–295; žr. taip pat Lappi-Seppälä T. Trust, welfare, and political economy. Explaining National Differences in penal Severity / In: Tonry m. (Ed.) Crime and Justice: A Review of Research. Vol. 37. Chicago: The

Palyginus su ankstesniais metais, Suomijoje įkalinama tik trečdalis nuteistų nusikaltėlių! Esant tokiam reikšmingam kalinių skaičiaus lygio kritimui, jeigu bausmių griežtumas darytų įtaką nusikalstamumo lygiui, būtų galima tikėtis, kad nusikalstamumas turėtų žymiai padidėti. Registruotas nusikalstamumas tuo pačiu laikotarpiu Suomijoje iš tikrųjų gerokai padidėjo, tačiau toks nusikalstamumo didėjimas buvo pastebimas visose Vakarų Europos industrinėse valstybėse, taip pat ir kitose trijose šiaurės šalyse (žr. 7 pav.). Palyginus su kitomis trimis šalimis, Suomijoje padidėjimas buvo mažesnis už vidurkį. Nusikalstamumo padidėjimas akivaizdžiai sietinas su bendrųjų socialinių gyvenimo sąlygų, įstatymų leidybos ir baudžiamojo persekiojimo priemonių pokyčiais, ir visiškai nesietinas arba tik labai menkai – su bausmių griežtumu.

Nusikalstamos veikos (100 000 gyventojų) 1950–2000 m.

7 pav. Nusikalstamumo lygis šiaurės šalyse – Suomijoje, Danijoje, Švedijoje ir Norvegijoje – 1950–2000 m.⁶¹

Portugalijos pavyzdys

Kitą išpūdingą pavyzdį apie abejotiną griežtų kriminalinių bausmių poveikį nusikalstamumo lygiui ši kartą iš nusikalstamumo, susijusio su narkotikais, srities galima pateikti apie Portugaliją.⁶² Nelegalūs narkotikai ir kova su

University of Chicago Press, in Print, 2008; Falck S., von Hofer H., Storgaard A. Nordic Criminal Statistics 1950 – 2000. Stockholm: University, Department of Criminology, Report 2003/3, 2003.

⁶¹ Ten pat.

⁶² Agra C. da. Requiem pour la guerre à la drogue: l'expérience portugaise de décriminalisation. Porto: Unveröff. Manuskript, 2008; Quintas J. Regulação legal do consumo de drogas: Impactos da experiência Portuguesa da descriminalização. Porto: Unveröffentl. Dissertation, 2006; Quintas J., Agra C. Criminalisation et décriminalisation de la consommation des drogues au Portugal. Universität Porto, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Lehrstuhl für Kriminologie: Unveröffentl. Ms., 2008.

jais beveik visose industrinėse Vakarų šalyse vaidina pagrindinį vaidmenį. Praėjusio amžiaus paskutiniojo dešimtmečio pabaigoje Portugalijoje nelegalūs narkotikai tapo rimta problema. 1999 m. čia nuo narkotikų mirė 369 žmonės, tuo tarpu Vokietijoje jų buvo 1812, nors Vokietijoje gyvena maždaug 7,5 karto daugiau gyventojų negu Portugalijoje (atitinkamai 11 mln. ir 82,3 mln.). Paskaičiavus Portugalijoje mirusiųjų nuo narkotikų skaičių Vokietijoje esančių gyventojų skaičiui, išeitų 2767,5. Taigi Portugalijoje mirusiųjų nuo narkotikų skaičius buvo pusantrą karto didesnis negu Vokietijoje. Svarbu ir tai, kad mirusiųjų nuo narkotikų skaičius Portugalijoje, kaip ir Vokietijoje, padidėjo, palyginus su ankstesniais metais (1998 m. Portugalijoje mirė 337, Vokietijoje – 1674 žmonės). Nukentėjusiųjų nuo infekcijų dėl narkotikų vartojimo (visų pirma ŽIV) skaičius Portugalijoje padidėjo nuo 434 atvejų 1995 m. iki 611 atvejų 1999 m. Portugalijoje Europos mastu šie rodikliai buvo didžiausi. Daugelyje miestų, taip pat ir kaimo vietovėse susiformavo viešos narkotikų vartojimo erdvės. Parlamentas konstatavo, kad iki šiol taikytos prevencijos priemonės, ypač kriminalinės bausmės prieš nelegalius narkotikus, buvo neveiksmingos. 1998 m. buvo sudaryta tarptautinė mokslinė komisija, turėjusi pateikti pasiūlymus, kaip konstruktyviai reikėtų elgtis su nelegaliais narkotikais. Jau po 9 mėnesių buvo pateikta tyrimo ataskaita, kurioje išdėstyti šie pasiūlymai: dekriminalizuoti visų narkotikų vartojimą ir jų laikymą mažais kiekiais; įgyvendinti plačias prevencijos programas bei rizikos mažinimo priemonės; išplėsti gydymo ir integracijos priemonių tinklą; plėsti mokslinius tyrimus šioje srityje ir nuosekliai įvertinti įgyvendintas priemones.

Pagal komisijos pateiktus pasiūlymus narkotikų politika šalyje vėlesniu laikotarpiu pasikeitė iš esmės. 2000 m. lapkričio 29 d. Portugalijos parlamentas priėmė įstatymą Nr. 30/2000, įsigaliojusį 2001 m. liepos mėnesį. Pagal jį visų narkotikų, net ir stiprių, tokių kaip heroinas, vartojimas bei turėjimas asmeniui vartojimui, jei turimas kiekis neviršija asmeninio poreikio 10-iai dienų, nėra laikomas nusikalstama veika. Nuo šiol narkotikų vartojimas traktuojamas pirmiausia kaip medicininė, o ne juridinė problema, labiau pabrėžiamas gydymas, o ne baudimas. Pagal naują įstatymą, turint nedidelį kiekį narkotikų asmeniui vartojimui, galima taikyti administracinę nuobaudą – piniginę baudą (nuo 25 iki 150 eurų), kurios vykdymas gali būti atidėtas. Tokiu būdu baudžiamosios priemonės narkomanams negali būti taikomos, tačiau, kaip ir anksčiau, jos taikomos prekyautojams.

Įvedus šį naują reglamentavimą, Portugalija susilaukė aštrios kritikos bei perspėjimų iš JAV ir Didžiosios Britanijos, kad šalis taps „narkomanų rojumi“. Naujo reglamentavimo poveikis buvo nuosekliai įvertintas.⁶³ Rezultatai, susiję su narkotikų vartojimo tendencijomis, parodė problemos struktūros ir dimensijos pokyčius. Heroino bei kokaino, taigi stiprių narkotikų, vartojimas gerokai sumažėjo, tačiau padidėjo kanapių ir amfetaminų vartojimas (žr. 8 pav. ir 9 pav.). Šie pokyčiai buvo pastebimi dar prieš įvedant naują reglamentavimą, be to, ir kitose Europos šalyse matomos panašios tendencijos. Portugalija jokių būdu netapo narkomanų rojumi, netgi atvirksčiai, palyginus su kitomis Europos šalimis, ji prarado savo „pirmaujančią poziciją“ netgi kanapių vartojimo srityje. Kada nors gyvenime heroiną vartojusiųjų dalis Portugalijoje sumažėjo nuo 2,5 proc. (1999 m.) iki 1,8 proc. (2003 m.). Įvedus naujas įstatymines nuostatas, su narkotikais susijusių nuosprendžių sumažėjo 65 proc., nuo 2000 m. iki 2004 m. 50 proc. sumažėjo už nusikalstamas veikas, susijusias su narkotikais, paskirtų laisvės atėmimo bausmių skaičius, o bendras paskirtų bausmių skaičius sumažėjo 60 proc.. Tolerancijos politika Portugalijoje be kita ko sukėlė efektą, kad joje – vienintelėje iš Europos Tarybos šalių narių – nuo 1998 m. nepadidėjo narkotikų vartojimas bei turėjimas asmeniniams poreikiams. Kriminalinės bausmės sudaro tik 6 proc. tarp visų taikomų priemonių. Sveikatos apsaugos ministerijoje sudaryta komisija stebi pokyčius, ypač prevencijos ir pagalbos priemonių srityse. Infekcijų ir mirties atvejų žymiai sumažėjo (žr. 1 lentelę).⁶⁴ Tiesa, mirties atvejų sumažėjo ir kitose Europos šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje – nuo 2030 (2000 m.) iki 1296 (2006 m.).

2007 m. gyventojų nuostatas analizavęs *J. Quintas* nustatė, kad nevartojantieji nelegalių narkotikų, kaip ir anksčiau, pasižymi griežtu baudžiamuoju požiūriu į narkotikus, tuo tarpu narkotikų vartotojai teigiamai vertina naują įstatyminį reglamentavimą.⁶⁵ Kultūriškai susiformavusios stereotipinės nuostatos dėl narkotikų vartojimo negali pasikeisti per trumpą laikotarpį. Dauguma narkotikų vartotojų nieko nežinojo apie tai, kad pasikeitė įstatyminiai pagrindai ir kad narkotikų vartojimas nebėra vertinamas kaip nusikalstama veika. Jie vartoja daugiau ar ma-

⁶³ Ten pat.

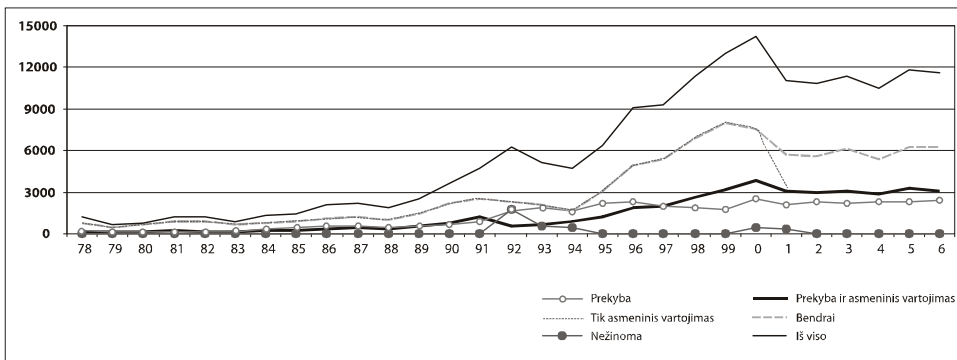
⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Žr. 62-ą išnašą.

žiau nepriklausomai nuo įstatyminio reglamentavimo. Įkalintų narkomanų skaičius, kaip ir tikėtasi, per pastaruosius metus smarkiai sumažėjo.

1 lentelė. Portugalijoje nelegalių narkotikų sukeltos infekcijos ir mirties atvejai per metus

	1998	1999	2000	iš viso (vidut.)	2001	2002	2003	iš viso (vidut.)
infekcijos (ŽIV)	605	611	528	1744 (581)	505	433	271	1209 (403)
mirties atvejai	337	369	318	1024 (341)	208	156	152	516 (172)

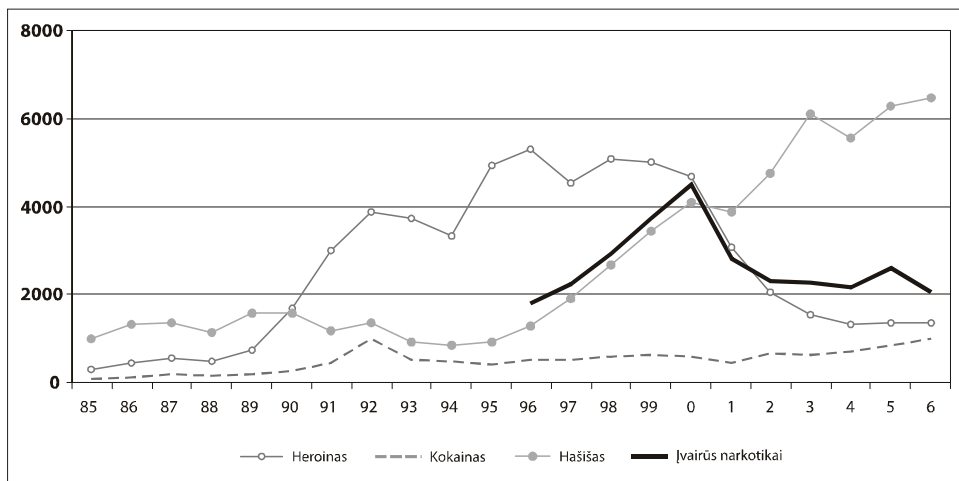

8 pav. Su narkotikais susijusios nusikalstamos veikos Portugalijoje per metus nuo 1978 iki 2006 m. pagal rūšis, suskirstytas į prekybą, prekybą ir asmeninį vartojimą, tik asmeninį vartojimą, nežinomą dalį ir iš viso⁶⁶

Šie rezultatai rodo, kad griežtesnis narkomanų baudžiamasis persekiojimas ir baudimas, siekiant sumažinti priklausomybės nuo narkotikų problemą, aki-vaizdžiai mažai veiksmingas. Narkotikų vartojimui baudžiamosios priemonės įtakos turi labai nedaug arba iš viso neturi, tačiau tuo sukuriamos papildomos problemos: aiškiai klaidingai investuojama į mažai veiksmingas priemones, narkomanų įkalinimas yra ne tik brangus, bet ir papildomai aštrina tokių žmonių problemas. Bausmių taikymas kaip tik skatina narkomanų, siekiančių patenkinti savo poreikius, nusikalstamumą, dėl kriminalizavimo didėja kainos juodojoje rinkoje, tai lemia dar stipresnį tokio nusikalstamumo didėjimą. Šis užburtas ratas tuo klatingai veiksmingesnis, kuo krupščiau baudžiamojo persekiojimo institucijos atlieka savo pareigas. Bet kuriuo atveju, jeigu įkalinimas būtų susietas su nuosekliu gydymu, bausmių sistema iš tiesų galėtų turėti intervencinės pagalbos poveikį, tačiau toks gydymas bent jau Vokietijoje suaugusiesiems skirtose įkalinimo įstaigose dėl trūkstančių galimybių dažniausiai ne-

⁶⁶ Quintas J. Regulação legal do consumo de drogas: Impactos da experiência Portuguesa da descriminalização. Porto: Unveröffentl. Dissertation, 2006.

organizuojamas. Prideda dar ir tai, kad šalutinis žalingas įkalinimo poveikis socialinei aplinkai, pavyzdžiui šeimai, viską dar labiau ap sunkina. Tai visų pirma pastebima tarp šeimų turinčių moterų, būtent įkalinimos moterys dažnai būna nuteistos laisvės atėmimu už nusikalstamas veikas, susijusias su narkotikais arba už su šio poreikio tenkinimu susijusias nusikalstamas veikas.⁶⁷ Kai kuriose įkalinimo įstaigose nuo narkotikų priklausančių moterų dalis viršija 60 proc.⁶⁸ Remiantis Portugalijos rezultatais, tokia baudimo politika tampa labai abejotina.

9 pav. Su narkotikais susijusios nusikalstamos veikos pagal narkotikų rūšis (heroinas, kokainas, hašišas, įvairūs narkotikai) Portugalijoje 1985–2006 m.⁶⁹

Situacija Vokietijoje

Išanalizavus nusikalstamumo tendencijas Vokietijoje ir palyginus su kalinių skaičiumi per pastaruosius dešimtmečius, galima padaryti panašias išvadas:

⁶⁷ Gies J. Eine empirische Untersuchung im Frauenstrafvollzug. Freiburg: Psychologisches Institut der Universität, unveröff. Diplomarbeit, 2007; Martmüller R. Frauenstrafvollzug. Die Folgen der Inhaftierung für die Frau selber und ihre familiären Beziehungen. Landau: Psychol. Institut der Universität, Unveröff. Diplomarbeit, 2008.

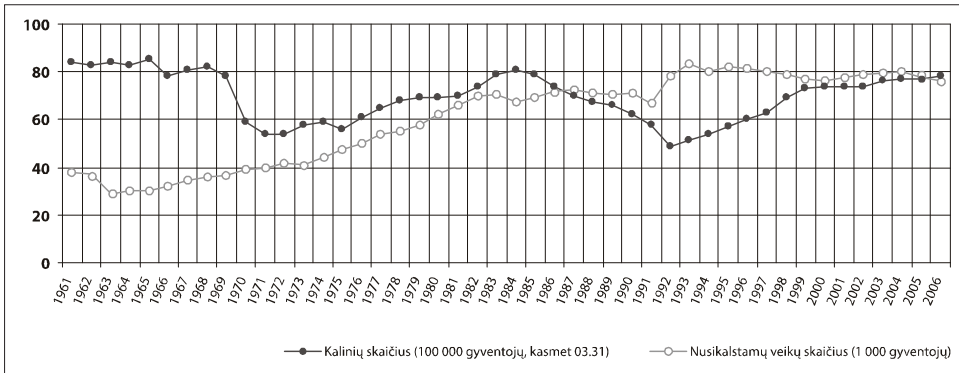
⁶⁸ Panier K. Die schlimmsten Gitter sitzen innen – Geschichten aus dem Frauenknast. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf, 2004.

⁶⁹ Žr. 66-ą išnašą.

įkalinimas, kuris nuo 1949 m. Vakarų Vokietijoje yra griežčiausia bausmė, neturi jokios ar bent jau aiškios įtakos nusikalstamumui šalyje, bent jau kiek tai susiję su registruotu nusikalstamumu. *10 pav.* matyti, kad nuo 60-ųjų metų pradžios iki 90-ųjų metų pradžios policijoje registruotų nusikalstamų veikų skaičius po truputį didėjo. Nukrypimai nuo šios tendencijos 80-ųjų pabaigoje ir 90-ųjų pradžioje gali būti paaiškinami abiejų vokiečių valstybių susivienijimu ir su tuo susijusiu kriminalinės statistikos pertvarkymu. Dėl to, renkant duomenis ir registruojant nusikalstamas veikas abiejose šalies dalyse, laikinai buvo daug netikslumų, todėl šio periodo duomenys turėtų būti interpretuojami atsargiai, – tai ir nurodoma tų metų policijos kriminalinėje statistikoje.

Iki 1990-ųjų metų pirmos pusės nusikalstamumo lygis nuosekliai kilo, po to stabilizavosi, o kalinių skaičius ilgalaikėje perspektyvoje, nors ir banguotai, mažėjo iki pirmos 1990-ųjų metų pusės. Tokiam mažėjimui 1960-ųjų metų pabaigoje ir 1970-ųjų metų pradžioje esminės įtakos turėjo įstatymų pakeitimai. Ryškus kalinių skaičiaus sumažėjimas iki 1970-ųjų metų pradžios neturėjo jokios įmanomais būdais nustatomos įtakos statistinei didėjančiai nusikalstamumo lygio tendencijai. Taip pat tuomet, kai kalinių skaičius nuo 1970-ųjų metų pradžios iki 1980-ųjų metų vidurio vėl laipsniškai ir smarkiai padidėjo, taigi buvo paskirta daugiau laisvės atėmimo bausmių, tai neturėjo jokio ar turėjo tik menką poveikį nusikalstamumo lygiui, nors to reikėtų tikėtis, jei griežtesnės bausmės turėtų kriminalinį prevencinį efektą. Ir naujas kalinių skaičiaus sumažėjimas nuo 1980-ųjų metų vidurio iki 1990-ųjų metų pradžios nedavė jokio pastebimo efekto. Nusikalstamumo lygis padidėjo dėl šalių susivienijimo, didelių visuomeninių pokyčių Europoje, pirmiausiai – dėl susilpnėjusios sienų kontrolės, o po to vėl stabilizavosi. Matyti, kad po perversmo Vokietijos Federacinėje Respublikoje, taip pat susivienijusioje Vokietijoje kalinių skaičius neturėjo įtakos nusikalstamumo lygio tendencijoms (žr. *10 pav.*). Koreliacija tarp abiejų kreivių, žyminčių kalinių ir užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių, nurodytais metais yra $r = -.263$, tai rodo nedidelį ir neesminį ($p = .077$) nusikalstamumą mažinantį laisvės atėmimo bausmės efektą. Tačiau priklausomai nuo to, koks trumpalaikis periodas nagrinėjamas, būtų galima „įrodyti“ tiek minėtą, tiek ir priešingą efektą.⁷⁰

⁷⁰ *Tonry m.* Why are U. S. incarceration rates so high? *Crime and Delinquency* 45, 1999, p. 419–437.

10 pav. Kalinių (įskaitant saugų kalinimą (*Sicherungsverwahrte*)) ir nusikalstamų veikų skaičius VFR 1961–2006 m. (Šaltinis: Federacinis statistikos departamentas, www.destatis.de; policijos kriminalinė statistika, www.bka.de/pks)

KOKIĄ ĮTAKĄ NUSIKALTIMŲ PREVENCIJAI TURI (GRIEŽTOS) BAUSMĖS?

Pastaraisiais metais kriminologijoje kilo intensyvi diskusija apie galimas „naujojo poreikio bausti“ (*Punitivität*) priežastis. Diskusija skirta pirmiausia situacijai JAV, bet tokia situacija vis labiau pastebima ir Europos šalyse, ypač Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje. D. Garland kalba apie „kontrolės kultūrą“ („*culture of control*“) arba apie „aukšto nusikalstamumo visuomenių kultūrą“ („*culture of high crime societies*“) ir pateikia veiksnius, kurie galėtų sąlygoti vadinamąją „baudimo permainą“ („*punitive shift*“).⁷¹ Išėitinė pozicija yra konstatavimas griežtesnės baudimo politikos, kuri išvyravo pastaraisiais dešimtmečiais sugriežtintus baudžiamąją teisę („*get tough*“), griežčiau elgiantis su nusikaltėliais, visų pirma su smurtautojais ir seksualinių nusikaltimų kaltininkais.⁷² Ši baudimo politika gali turėti grįžtamąją įtaką gyventojų nuostatoms. Tai taikytina pirmiausia JAV ir Didžiąjai Britanijai, mažiau Vokietijai, kurioje pastaruosiu metu vis dėlto taip pat ryškiai pastebimos tendencijos pritari griežtesniam elgesiui su kai kuriomis nusikaltėlių grupėmis, ypač su seksualiniais nusikaltė-

⁷¹ Garland D. The culture of high crime societies: Some preconditions of recent “law and order” policines // *British Journal of Criminology*, 2000, 40, p. 347–375; Garland D. The culture of control: Crime and social order in contemporary society. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2001.

⁷² Scheingold S. A. The politics of street crime: Criminal process and cultural obsession. Philadelphia, PA: Temple University Press, 1999; Tonry m. Why are U. S. incarceration rates so high? *Crime and Delinquency* 45, 1999, p. 419–437; Tonry m. Thinking about crime: Sense and sensibility in American penal culture. Oxford: Oxford University Press, 2004.

lais ir jaunais smurtautojais. Todėl *F.-C. Schroeder* pabrėžia į akis krintantį dalyką, „kad jeigu aštuntajame dešimtmetyje Vokietijos įstatymų leidyboje vyravo tendencija apriboti baudžiamąją teisę, dekriminalizuoti veikas, tai nuo to laiko vyksta vien tik baudžiamosios teisės plėtra“, su kai kuriomis jo minimomis išimtimis.⁷³ Pastaraisiais dešimtmečiais ir kitose kontinentinės Europos šalyse konstatuojamas baudžiamosios teisės griežtinimas.⁷⁴ Kadangi per pastaruosius 35 metus pastebimas „naujas poreikis bausti“, ne tik *D. Garland*, bet ir kiti autoriai⁷⁵ diskutuoja apie daugelį toliau pateikiamų veiksnių, galėjusių turėti įtakos tokioms tendencijoms. Daugiausiai dėmesio kreipiama į situaciją JAV ir Didžiojoje Britanijoje, mažiau – į kontinentinę Europą, pavyzdžiui, Vokietiją.⁷⁶

– Didėjantis nusikalstamumo politizavimas ir jo panaudojimas politiniams tikslams, pavyzdžiui, siekiant laimėti rinkimus. Šiuo atveju pagrindinį vaidmenį vaidina ne tik „nusikaltimų baimė“ arba tai, kas po šia sąvoka suprantama ir matuojama plačiai atliekamų apklausų metu, bet ir rezultatai sociologinių tyrimų apie manomus ar faktinius baudimo pageidavimus visuomenėje.⁷⁷ *E. K. Brown* tai vertina kaip baimės inspiruotą nusikaltimų kontrolės retoriką bei veikimą, siekiant politinės naudos („*fear-inducing crime control rhetoric and action for political gain*“).⁷⁸ Vokietijoje nusikalstamumo ir griež-

⁷³ *Schroeder F.-C.* Die neuere Entwicklung des Strafrechts in Deutschland / In: Kury H., Karimov E. (Hrsg.) Kriminalität und Kriminalprävention in Ländern des Umbruchs. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2006, p. 231.

⁷⁴ Apie Lenkiją žr. 44-ą išnašą; apie Ispaniją žr. 45-ą išnašą; apie Japoniją žr. 48-ą išnašą.

⁷⁵ *Tonry m.* Why are U. S. incarceration rates so high? *Crime and Delinquency* 45, 1999, p. 419–437.

⁷⁶ Apie šią požiūrio kryptį žr. *Brown E. K.* The dog that did not bark. Punitive social views and the ‘professional middle classes’ // *Punishment and Society*, 2006, 8, p. 288.

⁷⁷ Apie šių rezultatų galiojimo kriterijų žr. publikaciją *Kury H.* (Hrsg.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research.* Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008.

⁷⁸ *Brown E. K.* The dog that did not bark. Punitive social views and the ‘professional middle classes’ // *Punishment and Society*, 2006, 8, p. 288. Žr. taip pat *Beckett K.* Setting the public agenda: “Street crime” and drug use in American politics // *Social Problems*, 1994, 41, p. 425–447; žr. taip pat *Beckett K.* Making crime pay: Law and order in contemporary American politics. New York: Oxford University Press, 1997; *Beckett K., Sasson T.* The politics of injustice. Crime and punishment in America. Thousand Oaks et al.: Sage, 2004; *Caplow T., Simon J.* Understanding prison policy and population trends / In: *Tonry m., Petersilia J.* (Eds.) *Prisons crime and justice: A review of research.* Vol. 26. Chicago, Il: Chicago University Press, 1999, p. 63–120; *Parenti C.* Lockdown America: Policy and prisons in an age of crisis. London: Verso, 1999; *Jacobs D., Helms R.* Toward a political sociology of punishment: Politics and changes in the incarceration population // *Social Science Research*, 2001, 30, p. 171–194; *Smith K. B.* The politics of punishment: Evaluating political explanations of incarceration rates. *Journal of Politics* 66, 2004, p. 925–938.

tesnių bausmių temos reikšmė buvo akivaizdi per paskutiniąją rinkimų į Heseną žemės parlamentą kampaniją 2008 m. pradžioje, kai vienas iš tuometinių parlamento narių, sulaukęs prastų vertinimų per apklausas, pasirėmė visuomenėje plačiai diskutuotu jaunuolių įvykdytu nusikaltimu ir pasisakė už griežtesnes bausmes jauniems nusikaltėliams, net jaunimo baudžiamosios teisės taikymą ypač sunkiais atvejais vaikams, nesulaukusiems baudžiamosios atsakomybės amžiaus.

– Nusikalstamumo kontrolės kontekstu vis dažniau pasitelkiama į vertybes orientuota bei simbolinė retorika. Tai vis dažniau skatina „simbolizuotą įstatymų leidybą“.⁷⁹

– Ilgalaikiai konfliktai socialiniu, struktūriniu ir instituciniu lygmeniu tarp socialinių klasių arba rasių. Ši problema JAV perduodama iš kartos į kartą, nors panašūs konfliktai vis dažniau matomi ir Vakarų Europos šalyse. Būtų galima paminėti Nyderlandus, Didžiąją Britaniją ir Prancūziją, kur pastaraisiais metais pastebimi ryškūs konfliktai tarp skirtingų etninių grupių, pavyzdžiui, 2006 m. Prancūzijoje sukėlę riaušes gatvėse.⁸⁰ Vokietijoje pastaraisiais metais vis dažniau diskutuojama apie savo pajamomis besiskiriančių klasių takoskyrą ir viduriniojo visuomenės sluoksnio „išnykimą“ arba reikšmingą sumažėjimą. Įmonių konsultantų vertinimu, esant nedideliame ekonomikos augimui 2020 m. Vokietijoje viduriniajam sluoksniui priklausys 10 milijonų žmonių mažiau, negu 1990-aisiais metais.⁸¹ Anuomet 62 proc. gyventojų pagal savo pajamas priklausė viduriniajam sluoksniui, šiandien jų yra tik 54 proc. Kadangi stabilus vidurinis sluoksnis atlieka „valstybės ramsčio“ funkciją, tokios tendencijos gali sukelti neramumus visuomenėje.

⁷⁹ Currie E. Crime and punishment in America. New York: Henry Hillt & Comany, 1998; Lyons W., Scheingold S. The politics of crime and punishment / In: LaFree G. (Ed.) The nature of crime: Continuity and change. Criminal Justice 2000 series, Vol. 1. Washington, DC: National Institute of Justice, 2000, p. 103–149.

⁸⁰ Liska A. E., Chamlin m. B., Reed m. Testing the economic production and conflict models of crime control. Social Forces 64, 1985, p. 119–138; Caplow T., Simon J. Understanding prison policy and population trends / In: Tonry m., Petersilia J. (Eds.) Prisons crime and justice: A review of research. Vol. 26. Chicago, Il: Chicago University Press, 1999, p. 63–120; Smith K. B. The politics of punishment: Evaluating political explanations of incarceration rates. Journal of Politics 66, 2004, p. 925–938.

⁸¹ Žr. www.mckinsey.de

– Bendras gyventojų susirūpinimas dėl didelių „socialinės tinkamos“ masto ir kylančios vadinamosios „moralinės panikos“.⁸² Jausmas, kad politika nepajėgi susidoroti su atsiradusiomis problemomis, sukelia ryškius neramumus ir visų pirma nepasitenkinimą politika, kurio išraiška – negausus dalyvavimas rinkimuose. Vokietijoje didžiosios šalies partijos – Krikščionių demokratų sąjunga (CDU) ir Socialdemokratų partija (SPD) – pastaraisiais dešimtmečiais prarado labai daug narių.

– Nuolatiniai baimę keliantys žiniasklaidos pranešimai apie nusikalstamumą.⁸³ Žinios apie (sunkias) nusikalstamas veikas jau nuo seno yra mėgiama žiniasklaidos tema. Kuo skandalingiau pateikiamos žinios, tuo daugiau skaitytojų dėmesio jos pritraukia, tuo labiau didina tiražus ar atitinkamai – televizijos kanalų žiūrimumą. Žiniasklaida vis dažniau ne tik perteikia informaciją apie nusikalstamas veikas, bet ir daro spaudimą politikai dėl „pageidautinų“ bausmių arba „geresnės“ baudžiamosios politikos. Koks didelis gali būti žiniasklaidos spaudimas gaunant ir pateikiant informaciją, buvo galima matyti jau minėtais atvejais – 2006 m. viduryje *Natašos Kampus* pagrobimo atveju bei 2008 m. „*Fritzl atvejų*“, nutikusiais Austrijoje.

– Didėjanti poliarizacija ekonomikos srityje bei augantis materializmas.⁸⁴ Pastaraisiais dešimtmečiais ir Vokietijoje matyti takoskyra tarp vargšų ir turtingųjų. Vis daugiau ir daugiau žmonių dėl nedarbo ir mažų pajamų papuola į vis

⁸² Tyler T., Boeckmann R. Three strikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. *Law and Society Review* 31, 1997, p. 237–265; Chiricos T. The media, moral pnaics, and the politics of crime control / In: Cole G., Gertz m. (Eds.) *The criminal justice system: Politics and policies*. Belmont, CA: Wadsworth, 1998, p. 58–76; Smith K. B. The politics of punishment: Evaluating political explanations of incarceration rates. *Journal of Politics* 66, 2004, p. 925–938; Kury H., Kania H., Obergfell-Fuchs J. Worüber sprechen wir, wenn wir über Punitivität sprechen? Versuch einer konzeptionellen und empirischen Begriffsbestimmung. *Kriminologisches Journal* 2004, 36, 8. Beiheft, p. 51–88.

⁸³ Chermak S. *Victims in the news: Crime and the American news media*. Boulder, CO: Westview Press, 1995; Sasson T. *Crime talk: How citizens construct a social problem*. New York: Aldine de Gruyter, 1995; Beckett K. *Making crime pay: Law and order in contemporary American politics*. New York: Osford University Press, 1997; Beckett K., Sasson T. *The politics of injustice. Crime and punishment in America*. Thousand Oaks et al.: Sage, 2004.

⁸⁴ Reiman J. H. *The rich get richer and the poor get prison: Ideology, class and criminal justice*. New York: Macmillan Publishing, 1984; Currie E. *Crime and punishment in America*. New York: Henry Hllt & Comany, 1998; Caplow T., Simon J. *Understanding prison policy and population trends* / In: Tonry m., Petersilia J. (Eds.) *Prisons crime and justice: A review of research*. Vol. 26. Chicago, Il: Chicago University Press, 1999, p. 63–120; Vaughan B. *The punitive consequences of consumer culture*. *Punishment and Society* 4, 2002, p. 195–211.

didesnį skurdą, o asmeninių bankrotų skaičius gerokai padidėjo. Kita vertus, didėja ir turtingųjų skaičius. *J. H. Reiman* dar prieš maždaug 20 metų JAV apibūdino formule: „*Turtingi tampa dar turtingesni, o vargšai keliauja į kalėjimą*“ („*the rich get richer and the poor get prison*“).⁸⁵ Ypač nedidelės ir ilgalaikėje perspektyvoje dažnai nestabilios pajamos keičia gyvenimo planavimą. Naujai atsiveria ryškūs išsilavinimo skirtumai tarp neturtingųjų ir pasiturinčiųjų.

– Bausmių sugriežtinimas, ypač tam tikroms nusikaltėlių grupėms, pavyzdžiui, (jauniems) smurtautojams ir seksualiniams nusikaltėliams. Būtų galima paminėti JAV numatytas „privalomas bausmės“ („*mandatory sentences*“), griežtesnę kontrolę atidėjus bausmės vykdymą, besiplečiantį piktnaudžiavimo narkotikais ir kitokio socialiai nepageidautino elgesio kriminalizavimą. Vokietijoje tam tikroms nusikaltėlių grupėms, visų pirma seksualiniams nusikaltėliams, buvo išplėstos saugaus kalinimo (*Sicherungsverwahrung*) taikymo galimybės, o prieš suteikiant kaliniams tam tikras lengvatas kalinimo metu (*Vollzugslockerungen*) arba prieš paleidžiant juos į laisvę dažnai pasitelkiamos pavojingumo prognozavimo ekspertizės. Sprendimus priimančios institucijos, esant dideliame visuomenės spaudimui, juos priima atsargiau, tai lemia retesnę lengvatų kaliniams suteikimą ir lygtinio paleidimo taikymą, kad būtų atlikta didesnė paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalis.

Politinių sprendimų priėmėjai, griežtindami baudžiamąsias priemones, dažnai remiasi viešąja nuomone ir didėjančiu gyventojų netikrumo jausmu bei nusikaltimų baimė. Tačiau tarp minėtų veiksnių gyventojų nuostatų vaidmuo, taip pat jų „tikrosios“ baudžiamosios nuostatos ir nusikaltimų baimė yra itin problemiški.⁸⁶ Pavyzdžiui, JAV per pastaruosius 20 metų gyventojų nuomonė dėl mirties bausmės iš esmės nepasikeitė, nepaisant nedidelio pritariančiųjų jai skaičiaus sumažėjimo nuo paskutiniojo XX a. dešimtmečio pirmosios pusės. Šiuo laikotarpiu gyventojai netapo griežčiau nusistatę bausmių atžvilgiu, ir nors šis rodiklis yra santykinai aukštas, tačiau bausmių nustatymo ir jų taikymo politika yra dar griežtesnė. Vokietijoje pritariančiųjų mirties bausmei nuo 1950 m., ypač nuo 1970 m. pradžios iki šių dienų smarkiai sumažėjo. Tik 1970 m. antroje pusėje jų buvo daugiau, tai sietina su kairiųjų teroristų (*RAF*)⁸⁷ išpuoliais, ypač 1977 m.,

⁸⁵ *Reiman J. H.* The rich get richer and the poor get prison: Ideology, class and criminal justice. New York: Macmillan Publishing, 1984.

⁸⁶ Žr. publikacijas *Kury H.* (Hrsg.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008.

⁸⁷ Rote Armee Fraktion – Raudonosios Armijos Frakcija (*vyr. red. pastaba*).

tačiau po to pritariančiųjų mirties bausmei vėl gerokai sumažėjo. Naujas padidėjimas buvo pastebimas paskutinio XX a. dešimtmečio viduryje, kurį galima paaiškinti bendru visuomenės nerimu ir selektyviu informacijos pateikimu žiniasklaidoje. Nuo tada pritariančiųjų mirties bausmei Rytų ir Vakarų Vokietijoje vėl akivaizdžiai ėmė mažėti. Vokietijoje už mirties bausmę pasisako maždaug trečdalis gyventojų, nors šių apklausų rezultatų patikimumu galima abejoti.⁸⁸ Nepaisant santykinai žemo poreikio bausti lygio Vokietijos visuomenėje, baudžiamieji įstatymai ir bausmės buvo sugriežtintos. Bausmių griežtinimo dažniausiai imamasi dėl pavienių sunkių nusikaltimų, kuriuos plačiai nušviečia žiniasklaida ir kurie sukelia stiprias emocijas bei skatina reikalauti „pagaliau“ griežčiau elgtis su tokiais nusikaltėliais. Tam tikrose srityse, pavyzdžiui, seksualinių nusikaltimų atvejais svarbų vaidmenį abejotinuose siekiuose išspręsti problemą baudžiamojo persekiojimo sugriežtinimu vaidina ir aukų organizacijos ar moterų judėjimai.⁸⁹

Nusikaltimų baimė po politinių permainų Vokietijoje iki 1990-ųjų metų vidurio didėjo, o po to iki pat šių dienų po truputį mažėjo. Čia papildomai reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad įprastais instrumentais matuota baimė tapti nusikalstamos veikos auka pagal naujausius empirinius rezultatus greičiausiai yra pernelyg pervertinama.⁹⁰

⁸⁸ Kury H., Obergfell-Fuchs J. Measuring the Fear of Crime. How Valid are the Results / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 53–84.

⁸⁹ Schöch H. Staatshaftung für Schäden durch Gefangene bei Vollzugslockerungen? / In: Weißer Ring (Hrsg.) Risiko-Verteilung zwischen Bürger und Staat. „Schäden durch missglückte Vollzugslockerungen – wer trägt die Folgen? Mainz: Weißer Ring, 1990, p. 30–42.

⁹⁰ Farrall S., Bannister J., Ditton J., Gilchrist E. Questioning the measurement of the ‘fear of crime’. Findings from a major methodological study // British Journal of Criminology, 1997, 37, p. 658–679; Kury H., Woessner G., Lichtblau A., Neumaier A. Fear of crime as background of penal policies? / In: Mesko G., Pagon m., Dobovsek B. (Eds.) Dilemmas of contemporary criminal justice. Policing in Central and Eastern Europe. Faculty of Criminal Justice. Maribor: Koda Press, 2004, p. 126–133; Kury H., Lichtblau A., Neumaier A., Obergfell-Fuchs J. Zur Validität der Erfassung von Kriminalitätsfurcht // Soziale Probleme, 2004, 15, p. 141–165; Kury H., Lichtblau A., Neumaier A. Was messen wir, wenn wir Kriminalitätsfurcht messen? // Kriminalistik, 2004, 58, p. 457–465; Kury H., Lichtblau A., Neumaier A., Obergfell-Fuchs J. Kriminalitätsfurcht. Zu den Problemen ihrer Erfassung // Schweizerische Zeitschrift für Kriminologie (SZK), 2005, 4, p. 3–19; Kury H., Obergfell-Fuchs J. Methodological Problems in Measuring Attitudes to Punishment (Punitivity) / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 277–302; Gray E., Jackson J., Farrall S. Researching everyday emotions: Towards a multi-disciplinary investigation of the fear of crime / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 3–24.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tiek baudimo nuostatos, tiek nusikaltimų baimė yra kompleksiniai konstruktai, kurių tinkamas matavimas tėra raišdos pradžioje. Visiškai pagrįstai E. K. Brown apie JAV teigia,⁹¹ jog „nors buvo pakankamai duomenų, kad visuomenės požiūriai į nusikalstamumo kontrolę yra nevienareikšmiai ir santykinai švelnėja, toliau buvo generalizuojama ir abstrakti „Amerikos visuomenė“ kaltinama dėl baudžiamosios politikos griežtėjimo“.⁹² R. Mathews kritikuoja tai,⁹³ kad nėra aiškios poreikio bausti (*Punitivität*) sąvokos koncepcijos, o prielaidos apie viešąją nuomonę ir tai, ko gyventojai iš tiesų nori, yra mažai pagrįstos.⁹⁴ JAV taip pat matyti dideli skirtumai kai kurių valstijų baudimo politikoje, nors tarp gyventojų vyrauja tos pačios baudimo nuostatos. V. Barker pabrėžia, kad 1960-ųjų metų pabaigoje JAV susidūrė su dideliais iššūkiais baudžiamosioje politikoje, būtent kylančiu nusikalstamumo lygiu ir rasių problemomis.⁹⁵ Daugelis valstijų į tai reagavo skirtingomis koncepcijomis. „Kai kurios valstijos, pavyzdžiui, Kalifornija pasuko populizmo, ypač anti-stėitizmo⁹⁶ kryptimi, intensyviau taikė įkalinimą, – taip buvo siekiama sukurti atskirtimi pagrįstą naują socialinę tvarką. Kitos valstijos, pavyzdžiui, Niujorkas laikėsi pragmatizmo, maksimaliai išplėtė aktyvistinį valdymą ir įkalinimą naudojo strategiškai siekdamas atkurti socialinę tvarką, kuri minimaliai remtųsi prievarta ir būtų maksimaliai legitimi. Priešingai, Vašingtone buvo stiprinamos dalyvaujamojo valdymo tendencijos, atsisakyta valsty-

⁹¹ Brown E. K. The dog that did not bark. Punitive social views and the 'professional middle classes' // *Punishment and Society*, 2006, 8, p. 288.

⁹² „Generalizing and casting of blame for the rise of punitive policies on the abstract 'American public' has persisted despite evidence on the complexity and relative moderation of public views on crime control“ (originalė cituojama angliškai – *vyr. red. pastaba*). Žr. Taip pat Cullen F., Fisher B., Applegate B. Public opinion about punishment and corrections / In: Tonry m. (Ed.) *Crime and justice: A review of research*. Vol. 27. Chicago, IL: Chicago University Press, 2000, p. 1–80; Cullen F., Pealer J., Fisher B., Applegate B., Santana S. Public support for correctional rehabilitation in America: Change or consistency / In: Roberts J., Hough m. (Eds.) *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice*. Cullompton: Willan, 2002, p. 148–186.

⁹³ Mathews R. The myth of punitiveness. *Theoretical Criminology* 9, 2005, p. 175–201.

⁹⁴ Žr. publikacijas Kury H. (Hrsg.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008.

⁹⁵ Barker V. The politics of punishing. Building a state governance theory of American imprisonment variation // *Punishment and Society*, 2006, 8, p. 25.

⁹⁶ „Anti-statism“, pažodžiui „antivalstybiškumas“ (angl. k. „state“ – valstybė). Ideologija, oponuojanti valstybės kišimuisi į asmeninius, socialinius ar ekonominius reikalus. Plačiau žr. <http://en.wikipedia.org/wiki/Anti-statism> (*vyr. red. pastaba*).

binės prievartos ir aktyvus piliečių dalyvavimas buvo glaudžiai susietas su socialinės tvarkos palaikymu, tai vėliau lėmė ribotą įkalinimo taikymą.⁹⁷ Iki šiol nusikalstamumo lygio rodikliai ir įkalinimų skaičiaus lygis šiose valstijose labai skirtingi. Iš trijų valstijų Kalifornijoje yra aukščiausias įkalinimų skaičiaus lygis, tačiau jokių būdu ne žemiausias nusikalstamumo lygis. Niujorke, kuriame palyginti nedidelis įkalinimų skaičius, nusikalstamumo lygis yra žemiausias. Vašingtone yra žemiausias įkalinimų lygis, tačiau kartu ir aukščiausias nusikalstamumo lygis. Taigi čia negalima konstatuoti bendrųjų sąsajų, tarpusavio ryšiai yra iš esmės kompleksiški.

D. Garland savo teoriniuose svarstymuose⁹⁸ apie „kontrolės kultūrą“ nusikalstamumo ir šių laikų socialinės tvarkos kontekstu remiasi tuo, kad „profesinių viduriniųjų sluoksnių“, „liberaliojo elito, geriausiai išsilavinusio viduriniojo sluoksnio ir viešojo sektoriaus profesionalų“ nuostatos dėl socialinės kontrolės sugriežtėjo ir tai prisidėjo prie baudymo poreikio plitimo.⁹⁹ *E. K. Brown* patikrino šią prielaidą, remdamasi JAV atliekamais bendraisiais socialiniais tyrimais (*General Social Survey*).¹⁰⁰ Autorė negalėjo patvirtinti *D. Garland* prielaidos. Jokių būdu nėra taip, kad šios gyventojų grupės nuostatos baudymo atžvilgiu, palyginti su likusia gyventojų dalimi, metams bėgant reikšmingai sugriežtėjo ar vystėsi kita kryptimi. JAV gyventojų nuostatos baudymo atžvilgiu pastaraisiais dešimtmečiais išliko gana tolygios, o „profesiniai vidurinieji sluoksniai“ šiuo

⁹⁷ „Some states like California turned to populism, specifically anti-statism, and intensified reliance on confinement in order to bring about a new social order based on exclusion. Other states like New York clung to pragmatism, stretched activist governance to its limits, and deployed a strategic use of confinement to restore social order with minimal force and maximum legitimacy. In contrast, Washington solidified its tendencies towards participatory governance, gave up state power and tightly linked active citizen participation to the maintenance of social order, which subsequently led to low reliance on confinement“ (originalė cituojama angliškai – *vyr. red. pastaba*).

⁹⁸ *Garland D.* The culture of control: Crime and social order in contemporary society. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2001, p. 148.

⁹⁹ Apie šią diskusiją žr. *Kaiser G., Schöch H.* Kriminologie, Jugendstrafrecht, Strafvollzug. 6. Aufl. München: Beck, 2006; *Sack F.* Deutsche Kriminologie: auf eigenen (Sonder)Pfadern? – Zur deutschen Diskussion der kriminalpolitischen Wende / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 35–72; *Ferdinand T. N.* Why is American Criminal Justice so Flawed? / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 471–484.

¹⁰⁰ Žr. 91-ą išnašą, p. 287–312.

požiūriu reikšmingai neišsiskiria.¹⁰¹ Jeigu *E. K. Brown* ir toliau laikosi nuomėnės, kad Jungtinėse Valstijose amerikiečių nuostatos baudimo atžvilgiu laikui bėgant ne tik išliko pastovios, bet ir yra tik nuosaikiai griežtos („*only moderately punitive*“),¹⁰² tai palyginus su Vakarų Europos šalimis, pavyzdžiui Vokietija pastarasis teiginys neatrodo pagrįstas. *E. K. Brown* šiuo atžvilgiu mano,¹⁰³ kad Jungtinėse Valstijose amerikiečių tauta šalia griežto baudimo nuostatų visuomet pasisako ir už darbą su nusikaltėliais bei jų rehabilitaciją.¹⁰⁴ Tai dar kartą patvirtina poreikio bausti koncepcijos kompleksiskumą. Ir apklaustieji Vokietijoje šalia griežtų bausmių kartu pasisako už rehabilitaciją ir pagalbą nusikaltėliams. Tikėtina, jog apklaustieji turi omenyje skirtingas nusikaltėlių grupes, tai ypač paastebėtina pasisakymuose už įkalinimą iki gyvos galvos be galimybės būti paleistam į laisvę,¹⁰⁵ nes šiuo atveju resocializacijos priemonės nebetenka prasmės. „Griežto baudimo ir liberalios nuostatos“ („*punitive and liberal opinions*“) gali egzistuoti kartu.¹⁰⁶ Taip pat ir *E. K. Brown* nustatyta tendencija pritarti švel-

¹⁰¹ *Smith T.* Liberal and conservative trends in the United States since World War II. *Public Opinion Quarterly* 54, 1990, p. 479–507; *Warr m.* The polls – poll trends: Public opinion on crime and punishment. *Public Opinion Quarterly* 59, 1995, p. 296–310; *Flanagan T.* Public opinion on crime and justice: History, development, and trends / In: *Flanagan T., Longmire D.* (Eds.) *Americans view crime and justice: A national public opinion survey.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1997, p. 12; *Scheingold S. A.* The politics of street crime: Criminal process and cultural obsession. Philadelphia, PA: Temple University Press, 1999; *Cullen F., Fisher B., Applegate B.* Public opinion about punishment and corrections / In: *Tonry m.* (Ed.) *Crime and justice: A review of research.* Vol. 27. Chicago, IL: Chicago University Press, 2000, p. 5; *Cullen F., Pealer J., Fisher B., Applegate B., Santana S.* Public support for correctional rehabilitation in America: Change or consistency / In: *Roberts J., Hough m.* (Eds.) *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice.* Cullompton: Willan, 2002, p. 148–186.

¹⁰² Žr. 91-ą išnašą, p. 303.

¹⁰³ Ten pat, p. 306.

¹⁰⁴ *Cullen F., Pealer J., Fisher B., Applegate B., Santana S.* Public support for correctional rehabilitation in America: Change or consistency / In: *Roberts J., Hough m.* (Eds.) *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice.* Cullompton: Willan, 2002, p. 148–186.

¹⁰⁵ Vokietijoje pagal Baudžiamojo kodekso 57a str. laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės vykdymas dažniausiai atidedamas (5 metams), atlikus 15 metų bausmės. Plačiau žr. *Bikelis S., Sakalauskas G.* Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai // *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4, p. 36 ir toliau (*vyr. red. pastaba*).

¹⁰⁶ *Doble J.* Attitudes to punishment in the US – punitive and liberal opinions / In: *Roberts J., Hough m.* (Eds.) *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice.* Cullompton: Willan, 2002, p. 148–162.

nesnėms baudmėms jokių būdų (bent jau kol kas) nėra įtikinanti.¹⁰⁷ Pasisakymas už įkalinimą iki gyvos galvos be galimybės būti paleistam į laisvę (*Live Without Parole – LWOP*) vietoj mirties baudmės jokių būdų negali būti vertinamas kaip švelnesnio baudimo nuostata.

C. Cesaroni ir A. Doob Kanados pavyzdžiu galėjo pademonstruoti, kad tenykštis „finansinis-išsilavinęs elitas“ 1988 ir 1993 m. atliktų tyrimų duomenimis buvo mažiau griežtas baudimo požiūriu, negu likusioji gyventojų dalis, tačiau apie JAV buvusią situaciją tai nebuvo patvirtinta.¹⁰⁸ Priešingai, ši gyventojų grupė JAV buvo tendencingai griežtesnė ir daug konservatyvesnė savo nuostatomis dėl paskirtų bausmių griežtumo tiek 1988 m., tiek ir 10 metų vėliau.¹⁰⁹ Tuo laikotarpiu JAV „elitas“ pasižymėjo griežtesnėmis baudimo nuostatomis nei vidurinioji klasė, tačiau bėgant metams jos netapo dar griežtesnės. Skirtingų JAV visuomenės klasių nuostatos dėl baudimo laikui bėgant liko beveik nepakitusios.

Gyventojų apklausų apie jų baudimo nuostatas rezultatai neturėtų būti pervertinami. Poreikio bausti apibrėžimas bei operacionalizavimas (nustatymas tam tikrais kintamaisiais), kaip minėta, yra miglotas, ir tai turi įtakos skirtingiems empirinių tyrimų rezultatams. Pavyzdžiui, vis dar neaišku, ar poreikis bausti grindžiamas pavienių asmenų nuomone ir tokiu būdu turi ryšį su kitomis „asmeninėmis savybėmis“, ar jos sudaro specifinę nuostatų dimensiją, arba jos turi kažką bendro su pasaulėžiūra,¹¹⁰ o gal jos yra teismų, įstatymų leidėjo, baudžiamosios politikos suformuotos baudimo praktikos arba bendras „valstybių ir šalių elgesio bei požiūrių“ vertinimo matas.¹¹¹ R. Mathews pagrįstai teigia, kad:

¹⁰⁷ Žr. 91-ą išnašą, p. 287–312.

¹⁰⁸ Cesaroni C., Doob A. The decline in support for penal welfarism: Evidence of support among the elite for punitive segregation // *British Journal of Criminology*, 2003, 43, p. 434–441.

¹⁰⁹ Brint S. In an age of experts: The changing role of professionals in politics and public life. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994, p. 99.

¹¹⁰ Robbers m. Tough-mindedness and fair play. Personality traits as predictors of attitudes toward the death penalty – an exploratory gendered study. *Punishment and Society* 8, 2006, p. 203–222.

¹¹¹ Žr. 91-ą išnašą, p. 309; taip pat Kury H., Kania H., Obergfell-Fuchs J. Worüber sprechen wir, wenn wir über Punitivität sprechen? Versuch einer konzeptionellen und empirischen Begriffsbestimmung. *Kriminologisches Journal* 2004, 36, 8. Beiheft, p. 51–88; Spratt J. Views of the punishment of youth: The dimensions of punitiveness. Dissertation, Centre of Criminology, University of Toronto, 1999; Frost N. The problem of punitiveness. Dissertation, Criminal Justice, City University of New York, 2004.

„Nors „poreikio bausti“ (*punitiveness*) terminas plačiai naudojamas literatūroje, beveik nesistengiama jį apibrėžti ar dekonstruoti. Dėl to griežto baudimo nuostatų koncepcija tebėra „blanki“ ir neturinti teorinio pagrindo. Vis dėlto jos nediferencijuotas pobūdis ir bendras neapibrėžtumas nebuvo kliūtis jai prigyti“.¹¹² S. Maruna ir kitų bendraautorių nuomone, poreikis bausti yra nuostatos šablonas arba pasaulėžiūra, kuriai įtakos turi bendra baimė bei neužtikrintumo jausmas dėl vykstančių socialinių pokyčių, ir tai nėra racionalus atsakymas į nusikalstamumo problemas.¹¹³ Net ir terminologija nėra vienoda – tarptautinėje literatūroje kalbama apie „*punitiveness*“, „*punitivity*“ (poreikį bausti, griežto baudimo nuostatas) arba „*punitive views*“ (griežto baudimo požiūrį) arba priešingomis kategorijomis apie „*leniency*“ (atlaidumą) arba „*tolerance*“ (toleranciją).¹¹⁴

Taigi galima klausti: jeigu gyventojai per pastaruosius 35 metus netapo griežtesni baudimo atžvilgiu, – tai rodo apklausos rezultatai JAV ir kitose Vakarų industrinėse šalyse, kuriose tuo laikotarpiu, pavyzdžiui, Vokietijoje poreikis bausti iš dalies net buvo akivaizdžiai sumažėjęs, – kaip ilgai dar galės egzistuoti „baudžiamąjo populizmo“ koncepcija? Ar praktikuota griežtesnio baudimo politika, ypač JAV, o pastaraisiais metais ir Vokietijoje, toliau galės būti iš to kildinama? R. Mathews išsako nuomonę, kad besiplečianti diskusija apie (tariamą) gyventojų poreikio bausti didėjimą yra pernelyg išpūsta.¹¹⁵ Diskusija apie į poreikį bausti orientuotą baudžiamąją socialinę kontrolę, jo nuomone, nėra naujas fenomenas, tačiau ji buvo vis labiau siaurinama iki „griežtos politikos“ („*get tough policies*“), tokiu būdu alternatyvūs nusikalstamumo problemų spren-

¹¹² „Although the term ‘punitiveness’ is widely used in the literature, there is little attempt to define or deconstruct it. The consequence is that punitiveness remains a ‘thin’ and undertheorized concept. Its largely undifferentiated nature and the general vagueness surrounding it, however, has not been an impediment to its adoption“. Mathews R. The myth of punitiveness. *Theoretical Criminology* 9, 2005, p. 178.

¹¹³ Maruna S., Matravers A., King A. Disowning our shadow: A psychoanalytic approach to understanding punitive public attitudes. *Deviant Behavior* 25, 2004, p. 277; Tyler T., Boeckmann R. Three strikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. *Law and Society Review* 31, 1997, p. 237–265; Oswald m. E., Hupfeld J., Klug S. C., Gabriel U. Lay-perspectives on criminal deviance, goals of punishment, and punitivity. *Social Justice Research* 15, 2002 p. 91, 97.

¹¹⁴ Žr. publikacijas Kury H. (Hrsg.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008.

¹¹⁵ Mathews R. The myth of punitiveness. *Theoretical Criminology* 9, 2005, p. 175–201.

dimai buvo nustumti į antrą planą.¹¹⁶ Dar vienas to paaiškinimas būtų „*gana silpnais argumentais, kad esą visuomenė vaidina pagrindinį vaidmenį, nustatant griežtesnės nusikaltimų kontrolės kryptį*“.¹¹⁷

E. K. Brown pateikia tokias priežastis,¹¹⁸ dėl kurių sąsaja tarp gyventojų poreikio bausti ir pastaraisiais dešimtmečiais vis labiau pastebimo baudžiamąjį persekiojimą vykdančių institucijų vykdomo griežtesnio baudimo yra nelabai reikšminga:

- mažas bendras gyventojų politinis aktyvumas,¹¹⁹
- bendrai žemas informacijos lygis nusikalstamumo ir nusikalstamumo kontrolės klausimais visuomenėje,¹²⁰
- didėjantis politikų, orientuotų į rinkimus ir jų rezultatus, polinkis griežtai pasisakyti apie nusikaltėlius ir baudžiamąją politiką, nors apskritai visuomenė daugiau tikisi ne griežtesnių bausmių, o kūrybiškų sprendimų,¹²¹
- laipsniškai mažėjantis atsakomybės prisiėmimas vyriausybinio ir politiniu lygimenu,¹²²
- įstatymų leidybos institucijų, bent jau aukščiausio lygmens, komunikacinis santykis su žiniasklaida ir interesų grupėmis, kai čia gaunama informacija prilyginama viešajai nuomonei ir tuo pačiu nesirūpinama tiesioginiu ryšiu su

¹¹⁶ Braithwaite J. What's wrong with the sociology of punishment? // *Theoretical Criminology*, 2003, 7, p. 5–28.

¹¹⁷ „*Arguments contending that the public has played a key role in driving a trend toward harsher crime control are rather weak*“. Žr. 91-ą išnašą, p. 308.

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Žr. taip pat Putnam R. D., Goss K. A. Introduction / In: Putnam R. D. (Ed.) *Democracies in flux: The evolution of social capital in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 3–20.

¹²⁰ Žr. taip pat Cullen F., Fisher B., Applegate B. Public opinion about punishment and corrections / In: Tonry m. (Ed.) *Crime and justice: A review of research*. Vol. 27. Chicago, IL: Chicago University Press, 2000, p. 1–80.

¹²¹ Žr. taip pat Roberts J. V., Stalans L., Intermaur D., Hough m. Penal populism and public opinion: Lessons from five countries. Oxford: Oxford University Press, 2003; Tonry m. *Thinking about crime: Sense and sensibility in American penal culture*. Oxford: Oxford University Press, 2004.

¹²² Žr. taip pat Jacobs L. R., Shapiro R. Y. Politics and policymaking in the real world: Crafted talk and the loss of democratic responsiveness / In: Manza J., Cook F. L., Page B. L. (Eds.) *Navigating public opinion: Polls, policy and the future of American democracy*. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 54–75.

gyventojais, o partinės politinės dinamikos veikiami politikai savo nuomonę formuoja vidinėse subgrupėse,¹²³

– su tuo susijęs klaidingas vadovujančiųjų politikų suvokimas apie tai, ką visuomenė iš tiesų galvoja apie nusikalstamumo kontrolę.¹²⁴

E. K. Brown visų pirma remiasi situacija Jungtinėse Valstijose.¹²⁵ Vis dėlto daugeliu aspektų galima pastebėti panašių tendencijų požymių ir Vokietijoje. Analizuodamas Vokietijos politinę areną, *J. Leinemann* pabrėžtinai kalba apie „tikrovę praradusį politikų pasaulį“,¹²⁶ *H. Prantl* diskutuoja klausimu „kaip baimės padedamiems vykdyti politiką“.¹²⁷ Savo empirinių rezultatų bei kritinės analizės fone *E. K. Brown* pabaigoje užduoda klausimą, ar visuomenę vis dar galima laikyti atsakinga „už baudžiamųjų socialinės kontrolės priemonių gausėjimą, jeigu ji apskritai politikoje nepripažįstama arba politinių veikėjų ignoruojama“.¹²⁸ Čia kalbama apie kompleksiškas sąsajas, kuriose viešoji nuomonė dėl baudimo politikos ir kriminalinių bausmių yra tik vienas iš daugelio įtaką darančių veiksnių. Visuomenė ir jos nuostatos politiniu aspektu turi būti „aptaraujamos“ tik tokiu atveju, kai norima būti išrinktam pakartotinai.

Apie nusikalstamumą bei baudimo procesą gyventojai informuojami tik labai paviršutiniškai ir padrikai, iš esmės tik per žiniasklaidą, išskyrus artimiausioje aplinkoje nutikusius įvykius. Dėl to, kad apie sunkius ir sensacingus

¹²³ Žr. taip pat *Herbst S.* Reading public opinion: How political actors view the democratic process. Chicago, IL: Universit of Chicago Press, 1998; *Herbst S.* How state-level policy managers “read” public opinion / In: Manza J., Cook F. L., Page B. L. (Eds.) Navigating public opinion: Polls, policy and the future of American democracy. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 171–183.

¹²⁴ Žr. 104-ą išnašą, p. 148–186; taip pat *Doble J.* Attitudes to punishment in the US – punitive and liberal opinions / In: Roberts J., Hough m. (Eds.) Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice. Cullompton: Willan, 2002, p. 148–162; taip pat naujausi *Elffers H., de Keijser J. W.* Different perspectives, different gaps. Does the general public demand a more responsive judge? / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 447–470; *Keijser J. W. de, Elffers H., Bund H. G. van de.* Responsive but misunderstood. Dutch judges on their relation to society / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 471–488.

¹²⁵ Žr. 91-ą išnašą, p. 287–312.

¹²⁶ *Leinemann J.* Höhenrausch. Die wirklichkeitslehre Welt der Politiker. München: Wilhelm Heyne Verlag, 2005.

¹²⁷ *Prantl H.* Der Terrorist als Gesetzgeber. Wie man mit Angst Politik macht. München: Droemer, 2008.

¹²⁸ Žr. 91-ą išnašą, p. 287–312.

pavienius nusikaltimus ypač bulvarinėje spaudoje ir mažiau kritiškuose televizijos kanaluose informuojama savanaudiškais dėmesio pritraukimo interesais, dažniausiai nurodant ir gresiančias bausmes, visuomenėje tokie atvejai sukelia griežto baudymo poreikį. Labai dažnai tokie pavieniai atvejai apibendrinami, nebelieka skirtumo tarp kai kurių nusikaltėlių, jau vien tik „seksualinio nusikaltėlio“ sąvoka asocijuojasi su sunkiausiais nusikaltimais. Šiuo kontekstu gyventojų sociologinių apklausų metu išsakomi pageidavimai dėl griežtų bausmių po to „matuojami“.

Į atitinkamus žiniasklaidos reikalavimus bausti griežčiau bei pavienių sunkių nusikaltimų sukeliama visuomenės išgąstį politinis flangas reaguoja vien tik išskirtiniu pažadu sugriežtinti įstatymus bei bausmes, kuris tokiais atvejais beveik visuomet sutinkamas aplodismentais. Baudžiamoji politika šia prasme yra paprasta politika, nes žinoma, kam visuomenė pritaras. Tokia politika dažniausiai žada „daugiau to paties“, tačiau nejaučia pareigos patikrinti pasiūlyto sprendimo veiksmingumą, kurio netgi mažai kas reikalauja – juk griežtų bausmių veiksmingumas savaime suprantamas, taigi ir jo įvertinimas nebeatrodo reikalingas. Be to, naujų įstatymų kūrimas beveik „neutralus išlaidų požiūriu“. Teisininkai nesimokė, kaip empiriškai patikrinti įstatymų veiksmingumą. Priešingai nei čia, kitose srityse politinis veikimas visiškai atitinka jų kompleksškumą. Pavyzdžiui, Vokietijoje ir kitose šalyse jau daugelį metų ginčijamasi, kaip pagerinti sveikatos apsaugos ar darbo rinkos politiką, nors dar nematyti jokių atitinkamų ir visuomenei priimtinių sprendimų. Šiuo atžvilgiu baudžiamajai politikai yra kur kas paprasčiau, visuomenės noras yra žinomas, gali būti greitai patenkinamas ir panaudojamas kaip instrumentas rinkiminėje kovoje, nors kartais ir vien tik simboliniais veiksmais.¹²⁹ Tie, kam ši politika tiesiogiai taikoma, nubaustieji, turi nedaug galių skųstis, mokslininkų, kurie bando įspėti, niekas neklauso, be to, jie dažniausiai būna santūrūs, apie tokių sprendimų trūkumus diskutuoja tik tarpusavio susibūrimuose, retai išeina į viešumą.

Tai, kad dažnesniu ir pirmiausia ilgalaikiu įkalinimu, ypač jį taikant sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, negalima daryti jokios įtakos nusikalstamumo lygiui, rodo JAV, taip pat Europos šalių – Suomijos, Portugalijos ir Vokietijos – patirtis. Ši baudymo politika yra nepaprastai brangi. Daugėjant finansinių problemų, jau ir Jungtinėse Amerikos Valstijose galvojama apie al-

¹²⁹ *Hoffmann-Riem W.* Kriminalpolitik ist Gesellschaftspolitik. Frankfurt M: Suhrkamp, 2000.

ternatyvas. Šios srities ekspertai bendros nuomonės laikosi tuo požiūriu, kad finansinės investicijos į (pirmines) prevencines priemones vietoj nesaikingo įkalinimo duotų didesnę efektą šalies vidiniam saugumui, negu dabar praktikuojama baudžiamoji politika. JAV Aukščiausiojo teismo teisėjas *Anthony M. Kennedy* 2003 m. rugpjūčio 14 d. kalboje metinio JAV teisininkų asociacijos (*American Bar Association*) susirinkimo metu pažymėjo: „*Mūsų išlaidos tuščiai iššvaistytos, mūsų bausmės per griežtos, mūsų įkalinimo terminai per ilgi*“.¹³⁰ *J. Austin* ir *T. Fabelo* taip pat teisingai pastebi: „*Kryptingos vidutinio griežtumo bausmės, integracijos galimybės, trumpi įkalinimo terminai ir specializuota priežiūra gali sukurti tokį pat ar geresnį viešąjį saugumą, nei toliau plečiamas tų žmonių įkalinimas, ir tai būtų galima padaryti mažesnėmis išlaidomis*“.¹³¹

Turėtų būti galvojama apie tai, kaip sumažinti kalinių skaičių, ir kai kurios JAV valstijos tai daro, nors turi pradėti nuo tokio „aukšto lygio“, kuris sunkiai palyginamas su Vakarų Europos šalimis. „*Tokiomis iniciatyvomis siekiama didinti visuomenės saugumą, pirmiausia užtikrinant, kad pavojingi ir smurtaujuantys kaliniai būtų įkalinti, tada sumažinti kalinių skaičių ir išlaidas, nukreipiant nesmurtinius nusikaltėlius iš kalėjimų į alternatyvias reabilitacijos ir baudimo programas arba sumažinant jų įkalinimo trukmę*“.¹³² Nusikaltėliams turi būti taikomos tikslinės specifinės resocializacijos priemonės, kurios yra svarbios jų integracijai į visuomenę. Turi būti įvertintos išlaidos – pinigai geriau investuojami. Pavojingi nusikaltėliai, žinoma, turi būti įkalinami ir būti saugiai izoliuojami, kol jų pavojingumas sumažės iki priimtino lygio. *H. Müller-Dietz*, analizuodamas baudimo ir įkalinimo plėtimą, teisingai pabrėžia: „*Vykstanti baudžiamoji politinė diskusija apie tai, ar ir kokiū būdu ši išeitis saugumo padėties požiūriu yra priimtinesnė, pasiremiant paplitusia nusikaltimų baime visuomenėje, dažniausiai sutrumpinama arba net nutraukiama*“.¹³³ Efektyvesnė baudžiamoji politika šia linkme turi labiau rūpintis nusikaltimų, ypač sunkių, aukomis, ir dar labiau, nei anksčiau, stengtis objektyviai informuoti gyventojus, kad jie imtų pritarti

¹³⁰ „*Our resources are misspent, our punishments too severe, our sentences too long*“. *Austin J., Fabelo T.* The diminishing returns of increased incarceration. A blueprint to improve public safety and reduce costs. Washington D. C.: The JFA Institute, 2004, p. 2.

¹³¹ Ten pat, p. 3.

¹³² Ten pat.

¹³³ *Müller-Dietz H.* Der Strafvollzug als Seismograph gesellschaftlicher Entwicklungen / In: *Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m.* (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 402.

reformų programoms. Aukoms reikia pasiūlyti daugiau, nei vien tik griežtą nusikaltėlio nubaudimą. Tai yra iššūkis ir kriminologijai, nes ji yra už tai atsakinga mokslo sritis.

Norint išlaikyti arba vėl atkurti teisinę taiką visuomenėje, mažai naudos duoda bausmės, kurios iš esmės vien tik baudžia nusikaltėlį, o auką „panaudoja“ tik kaip liudytoją. Turi būti taikomi kaltininko ir aukos mediacijos metodai, į teisinės santaikos atkūrimo procesą bandoma įtraukti visus nusikaltimo dalyvius. Kaltininko ir aukos mediacijos taikymo pasiekimai yra tikrai daug žadantys.¹³⁴ Tokiai sėkmei didelės įtakos turi tai, kad tik patys dalyviai gali žinoti, kas svarbiausia jų tarpusavio konflikte. Bausmės paskyrimas trukdo pasinaudoti natūraliai duotais neformaliais, socialiniais dalyvių resursais, nors būtent jie gali padėti tinkamiausiai išspręsti konfliktą, kuriame baudžiamoji teisė menkai sugeba tarpininkauti, o dažniausiai tą konfliktą dar labiau užaštrina. Itin retai duodama suprasti, kad nusikaltėlio pašalinimas iš visuomenės įkalinant jį daugeliui metų, jam dažniausiai dėl įkalinimo daromos žalos reiškia desocializaciją, kad tokiu būdu jis tampa svetimas visuomenei, ypač tada (o taip dažniausiai ir nutinka), kai su juo nėra dirbama. Tikslas turėtų būti (re-)integruoti jį į visuomenę, kurioje jis nebusikalstų. Kelio atkarpa, kurioje jis įkalinimu nutolo nuo visuomenės, mes galiausiai turime grįžti kartu su juo. Tokios priemonės yra labai brangios ir, išskyrus pavojingus nusikaltėlius, daugiau saugumo visuomenei nesuteikia. Visų pirma, ilgas įkalinimas, išskyrus retus ilgalaikėje perspektyvoje pavojingų nusikaltėlių atvejus, mažai prasmingas, ypač tada, kai jis naudojamas ne resocializacijos priemonių įgyvendinimui, kai įkalinantieji tik „atsėdi“ savo laiką. Net ir sunkių nusikaltimų atvejais visuomenė dažniausiai gana greitai praranda susidomėjimą bausmėmis, ypač tada, kai daugiau sužino apie nusikaltėlį ir auką. Baudžiamoji politika turi būti įgyvendinama racionaliau, remtis patikrintais kriminologiniais rezultatais, būti mažiau valdoma politinių interesų, nes tokios racionalios politikos įgyvendinimas pirmiausia susijęs su gerokai mažesniais kaštais.¹³⁵

¹³⁴ Hoyle C., Young R. New visions of crime victims. Oxford u. Portland/Oregon: Hart Publishing, 2002; jaunimo baudžiamosios teisės srityje žr. Dölling D., Hartmann A., Traulsen M. Legalbewährung nach Täter-Opfer-Ausgleich im Jugendstrafrecht // Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, 2002, p. 185–193.

¹³⁵ Žr. Aos S. Cost and benefits of criminal justice and prevention programs / In: Kury, H., Oberfell-Fuchs, J. (Eds.) Crime prevention. New approaches. Mainz: Weißer Ring, 2003, p. 413–442; Sherman L. W., Gottfredson D., MacKenzie D., Eck J., Reuter P., Bushway S. Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising. College Park: University of Maryland, 1998.

APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Ilgos įkalinimo bausmės nelabai efektyvios. Bauginimas ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis bendrosios prevencijos veiksmingumo prasme labai abejotinas. Išskyrus santykinai nedidelę pavojingų nusikaltėlių dalį, nusikalstamumo prevencijos požiūriu tai mažai prasminga, nes paprasčiausias nusikaltusių žmonių įkalinimas ilgiametams nėra veiksmingas, nebent šis laikas būtų panaudojamas integracijai, kuri paprastai nevyksta. Paprasčiausias uždarymas ir geriausiu atveju užimtumas kvaila veikla kainuoja daug pinigų (kurie galėtų būti panaudojami geriau), labiau desocializuoja įkalintuosius, nei juos resocializuoja. Nuteistieji ilgalaikiu įkalinimu iš pradžių tiesiog atsėdi jiems paskirtą bausmę, kol jiems pasiūlomos resocializacijos priemonės, jeigu jos iš viso pasiūlomos, ir, kaip parodė *D. Dölling*, motyvacija pasikeisti didėja ar bent jau išlieka pirmaisiais–antraisiais metais, tačiau po to patyrus, kad esi tik nubaustas ir nieko daugiau, ketvirtaisiais–penktaisiais metais vėl sumažėja, kol vis labiau ima didėti frustracija ir rezignacija.¹³⁶ Svarbu prisiminti ir tai, kad darbas su nuteistaisiais įkalinimo įstaigose vis tiek yra laisvės atėmimo bausmės vykdymas ir dėl to jau nuo pat pradžių resocializuojantys efektai turi labai siauras ribas skleidimuisi.¹³⁷

Kadangi lygtinio paleidimo taikymas vis labiau ribojamas, įkalintieji atlieka didesnę savo bausmės dalį. Būtų prasmingiau kuo anksčiau pateikti įkalintiesiems pasiūlymus resocializacijai, suteikti jiems perspektyvą, didesnius šansus būti paleistiems lygtinai, jeigu jie aktyviai dirbtų ir stengtųsi integruotis nebenusikalstami. Lygtinio paleidimo galimybės jau nuo pat pradžių turėtų būti tikslingai panaudojamos įkalintųjų motyvavimui pasikeisti ir aktyviam dalyvavimui resocializacijos programose. Tiems, kurie stengiasi keistis, esant palankiai kriminalinei prognozei, tokiais atvejais itin tikėtina, turėtų būti suteikta tikslinga galimybė būti paleistiems į laisvę lygtinai. Tokiu būdu vidutinis įkalinimo laikas galėtų ne ilgėti, bet trumpėti, tai palengvintų įkalinimo įstaigų darbą. Lygtinis paleidimas, taip pat laisvės atėmimo bausmės atlikimas atviromis formomis šia prasme neturėtų būti ribojami, bet plečiami. LABVĮ 10 str. atviram kalinimui

¹³⁶ *Dölling D.* Zur Entwicklung der Normakzeptanz von weiblichen und männlichen Strafgefangenen / In: Urbanová m. (Hrsg.) *Lenský Delikvence Jako Sociální Jev.* Brno [Brünn], 2004, p. 88–97.

¹³⁷ *Ortmann R.* Sozialtherapie im Strafvollzug – Eine experimentelle Längsschnittstudie zu den Wirkungen von Strafvollzugsmaßnahmen auf Legal- und Sozialbewährung. Freiburg i. Br.: Edition iuscrim, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 2002.

vis dar teikia pirmenybę prieš uždarą įkalinimą.¹³⁸ Šios nuostatos ne tik niekada nebuvo nuosekliai įgyvendintos įstatymų vykdomuoju lygmeniu, bet netgi priešingai, jos pastaruoju metu ne tik administraciniu lygmeniu, bet ir įstatymų leidybos srityje buvo nustumtos į šalį. Bausmės, ypač susijusios su laisvės atėmimu, gali atlikti svarbų vaidmenį siekiant, kad nusikaltėliai pasikeistų, tačiau tik tuomet, kai jos bus susietos su resocializacijos priemonėmis.¹³⁹ Vien tik uždarymas ir ypač ilgems metams neturi resocializuojančio efekto, netgi priešingai.

LITERATŪRA

1. *Agra C. da*. Requiem pour la guerre à la drogue: l'expérience portugaise de décriminalisation. Porto: Unveröff. Manuskript, 2008.
2. *Albrecht H.-J., Dünkel F., Spiess G.* Empirische Sanktionsforschung und die Begründbarkeit von Kriminalpolitik // *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*, 1981, p. 310–326.
3. *Alex m.* Strafvollzugsrecht: Der “Wettbewerb der Schähigkeit” schreitet unaufhaltsam voran // *Strafverteidiger* 2006, 26, p. 726–728.
4. *Aos S.* Cost and benefits of criminal justice and prevention programs / In: Kury, H., Obergfell-Fuchs, J. (Eds.) *Crime prevention. New approaches*. Mainz: Weißer Ring, 2003, p. 413–442.
5. *Austin J., Fabelo T.* The diminishing returns of increased incarceration. A blueprint to improve public safety and reduce costs. Washington D. C.: The JFA Institute, 2004.
6. *Barker V.* The politics of punishing. Building a state governance theory of American imprisonment variation // *Punishment and Society*, 2006, 8, p. 5–32.
7. *Beckett K.* Setting the public agenda: “Street crime” and drug use in American politics // *Social Problems*, 1994, 41, p. 425–447.
8. *Beckett K.* Making crime pay: Law and order in contemporary American politics. New York: Oxford University Press, 1997.
9. *Beckett K., Sasson T.* The politics of injustice. Crime and punishment in America. Thousand Oaks et al.: Sage, 2004.
10. *Braithwaite J.* What’s wrong with the sociology of punishment? // *Theoretical Criminology*, 2003, 7, p. 5–28.

¹³⁸ *Höflich P., Schriever W.* Grundriss Vollzugsrecht. Das Recht des Strafvollzugs und der Untersuchungshaft für Ausbildung, Studium und Praxis. 2. Aufl. Berlin: Springer, 1998.

¹³⁹ Apie specialiosios prevencijos prasme efektyvias darbo su nuteistaisiais priemones žr. *Heinz W.* Rückfall- und Wirkungsforschung – Ergebnisse aus Deutschland. Vortrag, gehalten am 5. April 2007, Kansai Universität, Osaka, 2007. http://www.uni-konstanz.de/rtf/kis/Heinz_Rueckfall-und_Wirkungsforschung_he308.pdf

11. *Brint S.* In an age of experts: The changing role of professionals in politics and public life. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994.
12. *Brown E. K.* The dog that did not bark. Punitive social views and the 'professional middle classes' // *Punishment and Society*, 2006, 8, p. 287–312.
13. *Calliess R.-P., Müller-Dietz H.* Strafvollzugsgesetz. 10. Aufl. München: Beck, 2005.
14. *Caplow T., Simon J.* Understanding prison policy and population trends / In: Tonry m., Petersilia J. (Eds.) *Prisons crime and justice: A review of research*. Vol. 26. Chicago, IL: Chicago University Press, 1999, p. 63–120.
15. *Carroll J.* Who supports the death penalty? The Gallup Organization, 2004. www.deathpenaltyinfo.org.
16. *Cesaroni C., Doob A.* The decline in support for penal welfarism: Evidence of support among the elite for punitive segregation // *British Journal of Criminology*, 2003, 43, p. 434–441.
17. *Chandler D. B.* Capital punishment in Canada. Toronto: McClelland and Stewart, 1976.
18. *Chermak S.* Victims in the news: Crime and the American news media. Boulder, CO: Westview Press, 1995.
19. *Chiricos T.* The media, moral pnaics, and the politics of crime control / In: Cole G., Gertz m. (Eds.) *The criminal justice system: Politics and policies*. Belmont, CA: Wadsworth, 1998, p. 58–76.
20. *Cullen F., Fisher B., Applegate B.* Public opinion about punishment and corrections / In: Tonry m. (Ed.) *Crime and justice: A review of research*. Vol. 27. Chicago, IL: Chicago University Press, 2000, p. 1–80.
21. *Cullen F., Pealer J., Fisher B., Applegate B., Santana S.* Public support for correctional rehabilitation in America: Change or consistency / In: Roberts J., Hough m. (Eds.) *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice*. Cullompton: Willan, 2002, p. 148–186.
22. *Currie E.* Crime and punishment in America. New York: Henry Hllt & Comany, 1998.
23. Death Penalty Information Center. Death Row inmates by state and size of death row by year, 2006. www.deathpenaltyinfo.org
24. *Diemer H., Schoreit A., Sonnen B.-R.* Jugendgerichtsgesetz mit Jugendstrafvollzugsgesetzen. 5. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller, 2008.
25. *Doble J.* Attitudes to punishment in the US – punitive and liberal opinions / In: Roberts J., Hough m. (Eds.) *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice*. Cul-lompton: Willan, 2002, p. 148–162.
26. *Dölling D., Hartmann A., Traulsen m.* Legalbewährung nach Täter-Opfer-Ausgleich im Jugendstrafrecht // *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*, 2002, p. 185–193.

27. *Dölling D.* Zur Entwicklung der Normakzeptanz von weiblichen und männlichen Strafgefangenen / In: Urbanovi m. (Hrsg.) *Lenkij Delikvence Jako Socijnų Jev.* Brno [Brünn], 2004, p. 88–97.
28. *Eisner m.* Individuelle Gewalt und Modernisierung in Europa, 1200–2000 / In: Albrecht G., Backes O., Kühnel W. (Hrsg.) *Gewaltkriminalität zwischen Mythos und Realität.* Frankfurt m.: Suhrkamp, 2001.
29. *Elias N.* Über den Prozess der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen. Frankfurt M: Suhrkamp, 1976.
30. *Elffers H., de Keijser J. W.* Different perspectives, different gaps. Does the general public demand a more responsive judge? / In: Kury H. (Ed.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research.* Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 447–470.
31. *Falck S., von Hofer H., Storgaard A.* Nordic Criminal Statistics 1950 – 2000. Stockholm: University, Department of Criminology, Report 2003/3, 2003.
32. *Farrall S., Bannister J., Ditton J., Gilchrist E.* Questioning the measurement of the ‘fear of crime’. Findings from a major methodological study // *British Journal of Criminology*, 1997, 37, p. 658–679.
33. *Farrall S., Bannister J., Ditton J., Gilchrist E.* Social psychology and the fear of crime: Re-examining a speculative model // *British Journal of Criminology*, 2000, 40, p. 399–413.
34. *Feest J.* (Hrsg.) *StVollzG – Kommentar zum Strafvollzugsgesetz.* 5. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2006.
35. *Feest J., Lesting W., Selling P.* Totale Institution und Rechtsschutz: eine Untersuchung zum Rechtsschutz im Strafvollzug. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1997.
36. *Ferdinand T. N.* Why is American Criminal Justice so Flawed? / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) *Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie.* Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 471–484.
37. *Flanagan T.* Public opinion on crime and justice: History, development, and trends / In: Flanagan T., Longmire D. (Eds.) *Americans view crime and justice: A national public opinion survey.* Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1997, p. 1–14.
38. *Frankenberg H.-M.* Offener Jugendstrafvollzug, Vollzugsbedingungen und Legalbewährung von Freigängern aus der Jugendstrafvollzugsanstalt in Rockenberg/Hessen, Frankfurt m. u. a.: Peter Lang Verlag, 1999.
39. *Frost N.* The problem of punitiveness. Dissertation, Criminal Justice, City University of New York, 2004.
40. *Garland D.* The culture of high crime societies: Some preconditions of recent “law and order” policies // *British Journal of Criminology*, 2000, 40, p. 347–375.

41. *Garland D.* The culture of control: Crime and social order in contemporary society. Chicago, IL: University of Chicago Press, 2001.
42. *Gies J.* Eine empirische Untersuchung im Frauenstrafvollzug. Freiburg: Psychologisches Institut der Universität, unveröff. Diplomarbeit, 2007.
43. *Gray E., Jackson J., Farrall S.* Researching everyday emotions: Towards a multi-disciplinary investigation of the fear of crime / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 3–24.
44. *Green D. A.* Political Culture and Incentives to Penal Populism / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 251–276.
45. *Gruß m.* Missachtung von Entscheidungen der Strafvollstreckungskammern durch die Justizverwaltung. Der Wettlauf der Schädigkeit hat längst begonnen / In: Müller-Heidelberg T., Finckh U., Steven E., Assall m., Micksch J., Kaleck W., Kutscha m., Gössner R., Engelfried U. (Hrsg.) Grundrechte-Report 2007. Zur Lage der Bürger- und Menschenrechte in Deutschland. Frankfurt M: Fischer, 2007, p. 142–145.
46. *Haase A.* Der Scharfrichter kam von hinten. dpa-Bericht v. 15. Juli 2007, 2007.
<http://www.stern.de/politik/historie/592953.html>
47. *Hassemer W.* Sicherheit durch Strafrecht // Strafverteidiger, 2006, 26, p. 321–332.
48. *Heinz W.* Rückfall- und Wirkungsforschung – Ergebnisse aus Deutschland. Vortrag, gehalten am 5. April 2007, Kansai Universität, Osaka, 2007.
http://www.uni-konstanz.de/rtf/kis/Heinz_Rueckfall-und_Wirkungsforschung_he308.pdf
49. *Herbst S.* How state-level policy managers “read” public opinion / In: Manza J., Cook F. L., Page B. L. (Eds.) Navigating public opinion: Polls, policy and the future of American democracy. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 171–183.
50. *Herbst S.* Reading public opinion: How political actors view the democratic process. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1998.
51. *Hoffmann-Riem W.* Kriminalpolitik ist Gesellschaftspolitik. Frankfurt M: Suhrkamp, 2000.
52. *Höflich P., Schriever W.* Grundriss Vollzugsrecht. Das Recht des Strafvollzugs und der Untersuchungshaft für Ausbildung, Studium und Praxis. 2. Aufl. Berlin: Springer, 1998.
53. *Hoyle C., Young R.* New visions of crime victims. Oxford u. Portland/Oregon: Hart Publishing, 2002.
54. IFAK-Institut. Motivation und Engagement am Arbeitsplatz sinken. Erste Ergebnisse des IFAK Arbeitsklima-Barometers 2008 vorgestellt. Taunusstein: IFAK-Institut, 2008.
55. *Ipsos-Reid.* Capital punishment: An idea on the wane? // Social Perspectives, 2001, Vol. 16, Number 2.

56. *Yoshida T.* Problems Associated with Harsher Sanctioning. Trends in Returning to more severe Punishment in Japan / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 393–424.
57. *Jacobs D., Helms R.* Toward a political sociology of punishment: Politics and changes in the incarceration population // *Social Science Research*, 2001, 30, p. 171–194.
58. *Jacobs L. R., Shapiro R. Y.* Politics and policymaking in the real world: Crafted talk and the loss of democratic responsiveness / In: Manza J., Cook F. L., Page B. L. (Eds.) Navigating public opinion: Polls, policy and the future of American democracy. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 54–75.
59. *Jasch M.* “Zero Tolerance” in New York – Was ist daraus geworden? Frankfurt M: unveröff. Ms., 2003.
60. *Johnston R.* Public Opinion and Public Policy in Canada: Questions of Confidence. Toronto: University of Toronto Press, 1986.
61. *Jones B.* Crime and punishment / In: Jones B. (Ed.) Political issues in Britain today. New York: Manchester University Press, 1994.
62. *Kaiser G.* Kriminologie. Ein Lehrbuch. Heidelberg: C.F. Müller, 1996.
63. *Kaiser G.* Wo steht die Kriminologie, und wohin geht sie? / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 19–34.
64. *Kaiser G., Schöch H.* Kriminologie, Jugendstrafrecht, Strafvollzug. 6. Aufl. München: Beck, 2006.
65. *Kamann U.* Anmerkung zum Beschl. v. 7. 12. 2005 des LG Gießen – 2 StVK-Vollz 1591/05 // *Strafverteidiger* 2006, 26, p. 260–262.
66. *Keijser J. W. de, Elffers H., Bund H. G. van de.* Responsive but misunderstood. Dutch judges on their relation to society / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 471–488.
67. *Kerner H.-J., Feltes T.* Medien, Kriminalitätsbild und Öffentlichkeit. Einsichten und Probleme am Beispiel einer Analyse von Tageszeitungen / In: Kury H. (Hrsg.) Strafvollzug und Öffentlichkeit. Freiburg: Rombach, 1980, p. 73–112.
68. King’s College London: International Centre for Prison Studies. www.kcl.ac.uk
69. *Kossowska A., Rzeplinska I., Wozniakowska D., Klaus W.* Criminal Policy Based on Fear of Crime – Case of Poland / In: Kury H. (Ed.) Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 371–392.
70. *Krajewski K.* Punitivität der polnischen Gesellschaft / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift

für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 485–506.

71. *Kury H., Dörmann U., Richter H., Würger m.* Opfererfahrungen und Meinungen zur Inneren Sicherheit in Deutschland. Wiesbaden: Bundeskriminalamt, 1996.

72. *Kury H.* (Hrsg.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research.* Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008.

73. *Kury H., Kania H., Obergfell-Fuchs J.* Wortüber sprechen wir, wenn wir über Punitivität sprechen? Versuch einer konzeptionellen und empirischen Begriffsbestimmung. *Kriminologisches Journal* 2004, 36, 8. Beiheft, p. 51–88.

74. *Kury H., Keller m., Mitter U., Rahmati N.* Verbrechensfurcht, Punitivität und Einstellung zur Polizei – Ergebnisse einer Umfrage in Aserbaidshan / In: *Kury H., Karimov E.* (Hrsg.) *Kriminalität und Kriminalprävention in Ländern des Umbruchs. Beiträge einer Internationalen Konferenz in Baku/Aserbaidshan.* Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 2006, p. 415–486.

75. *Kury H., Lichtblau A., Neumaier A., Obergfell-Fuchs J.* Zur Validität der Erfassung von Kriminalitätsfurcht // *Soziale Probleme*, 2004, 15, p. 141–165.

76. *Kury H., Lichtblau A., Neumaier A., Obergfell-Fuchs J.* Kriminalitätsfurcht. Zu den Problemen ihrer Erfassung // *Schweizerische Zeitschrift für Kriminologie (SZK)*, 2005, 4, p. 3–19.

77. *Kury H., Lichtblau A., Neumaier A.* Was messen wir, wenn wir Kriminalitätsfurcht messen? // *Kriminalistik*, 2004, 58, p. 457–465.

78. *Kury H.* Mehr Sicherheit durch mehr Strafe? Das Parlament – Aus Politik und Zeitgeschichte, 2007, 40–41, p. 30–37.

79. *Kury H., Obergfell-Fuchs J.* Measuring the Fear of Crime. How Valid are the Results / In: *Kury H.* (Ed.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research.* Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 53–84.

80. *Kury H., Obergfell-Fuchs J.* Methodological Problems in Measuring Attitudes to Punishment (Punitivity) / In: *Kury H.* (Ed.) *Fear of Crime – Punitivity. New Developments in Theory and Research.* Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2008, p. 277–302.

81. *Kury H., Obergfell-Fuchs J.* Punitivität in Deutschland. Zur Diskussion um eine neue „Straflust“ / In: *Feltes T., Pfeiffer C., Steinhilper G.* (Hrsg.) *Kriminalpolitik und ihre wissenschaftlichen Grundlagen. Festschrift für Professor Dr. Hans-Dieter Schwind zum 70. Geburtstag.* Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2006, p. 1021–1043.

82. *Kury H.* „Zur Entwicklung der Straffmentalität (Punitivität) in Deutschland“ / In: *Boguni L.* (Hrsg.) *Ksiega Pamiatkowa Ku Czci Profesora Jozefa J. Wasika.* Wroclaw, 1999, p. 167–191.

83. *Kury H., Woessner G., Lichtblau A., Neumaier A.* Fear of crime as background of penal policies? / In: *Mesko G., Pagon m., Dobovsek B.* (Eds.) *Dilemmas of contemporary criminal justice. Policing in Central and Eastern Europe.* Faculty of Criminal Justice. Maribor: Koda Press, 2004, p. 126–133.

84. *Lappi-Seppälä T.* Penal Policy in Scandinavia / In: Tonry m. (Ed.) Crime and Justice: A Review of Research. Vol. 36. Chicago: The University of Chicago Press, 2007, p. 217–295.
85. *Lappi-Seppälä T.* Trust, welfare, and political economy. Explaining National Differences in penal Severity / In: Tonry m. (Ed.) Crime and Justice: A Review of Research. Vol. 37. Chicago: The University of Chicago Press, in Print, 2008.
86. *Lautmann R., Klimke D.* Punitivität als Schlüsselbegriff für eine Kritische Kriminologie / In: Lautmann R., Klimke D., Sack F. (Hrsg.) Punitivität. Weinheim: Juventa, 2004, p. 9–29.
87. *Leinemann J.* Höhenrausch. Die wirklichkeitslehre Welt der Politiker. München: Wilhelm Heyne Verlag, 2005.
88. *Lesting W., Feest J.* Renitente Strafvollzugsbehörden – Eine rechtstatsächliche Untersuchung in rechtspolitischer Absicht // Zeitschrift für Rechtspolitik, 1987, 11, p. 390–393.
89. *Liska A. E., Chamlin m. B., Reed m.* Testing the economic production and conflict models of crime control. Social Forces 64, 1985, p. 119–138.
90. *Lyons W., Scheingold S.* The politics of crime and punishment / In: LaFree G. (Ed.) The nature of crime: Continuity and change. Criminal Justice 2000 series, Vol. 1. Washington, DC: National Institute of Justice, 2000, p. 103–149.
91. *Martmüller R.* Frauenstrafvollzug. Die Folgen der Inhaftierung für die Frau selber und ihre familiären Beziehungen. Landau: Psychol. Institut der Universität, Unveröff. Diplomarbeit, 2008.
92. *Maruna S., Matravers A., King A.* Disowning our shadow: A psychoanalytic approach to understanding punitive public attitudes. Deviant Behavior 25, 2004, p. 277–299.
93. *Mathews R.* The myth of punitiveness. Theoretical Criminology 9, 2005, p. 175–201.
94. *Müller-Dietz H.* Der Strafvollzug als Seismograph gesellschaftlicher Entwicklungen / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 397–414.
95. *Ortmann R.* Sozialtherapie im Strafvollzug – Eine experimentelle Längsschnittstudie zu den Wirkungen von Strafvollzugsmaßnahmen auf Legal- und Sozialbewährung. Freiburg i. Br.: Edition iuscrim, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 2002.
96. *Oswald m. E., Hupfeld J., Klug S. C., Gabriel U.* Lay-perspectives on criminal deviance, goals of punishment, and punitivity. Social Justice Research 15, 2002 p. 85–98.
97. *Panier K.* Die schlimmsten Gitter sitzen innen – Geschichten aus dem Frauenknast. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf, 2004.
98. *Parenti C.* Lockdown America: Policy and prisons in an age of crisis. London: Verso, 1999.
99. *Prantl H.* Der Terrorist als Gesetzgeber. Wie man mit Angst Politik macht. München: Droemer, 2008.
100. *Putnam R. D., Goss K. A.* Introduction / In: Putnam R. D. (Ed.) Democracies in flux: The evolution of social capital in contemporary society. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 3–20.

101. *Quintas J.* Regulação legal do consumo de drogas: Impactos da experiência Portuguesa da descriminalização. Porto: Unveröffentl. Dissertation, 2006.
102. *Quintas J., Agra C.* Criminalisation et décriminalisation de la consommation des drogues au Portugal. Universität Porto, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Lehrstuhl für Kriminologie: Unveröffentl. Ms., 2008.
103. *Reiman J. H.* The rich get richer and the poor get prison: Ideology, class and criminal justice. New York: Macmillan Publishing, 1984.
104. *Robbers M.* Tough-mindedness and fair play. Personality traits as predictors of attitudes toward the death penalty – an exploratory gendered study. *Punishment and Society* 8, 2006, p. 203–222.
105. *Roberts J. V., Stalans L., Intermaur D., Hough m.* Penal populism and public opinion: Lessons from five countries. Oxford: Oxford University Press, 2003.
106. *Rose D. R., Cleary T. R.* Incarceration, social capital, and crime: Implications for social disorganization theory. *Criminology* 36, 1998, p. 441–479.
107. *Sack F.* Deutsche Kriminologie: auf eigenen (Sonder)Pfaden? – Zur deutschen Diskussion der kriminalpolitischen Wende / In: Obergfell-Fuchs J., Brandenstein m. (Hrsg.) Nationale und internationale Entwicklungen in der Kriminologie. Festschrift für Helmut Kury zum 65. Geburtstag. Frankfurt M: Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, p. 35–72.
108. *Sasson T.* Crime talk: How citizens construct a social problem. New York: Aldine de Gruyter, 1995.
109. *Scheingold S. A.* The politics of street crime: Criminal process and cultural obsession. Philadelphia, PA: Temple University Press, 1999.
110. *Schild W.* Alte Gerichtsbarkeit. Vom Gottesurteil bis zum Beginn der modernen Rechtsprechung. München: Callwey, 1980.
111. *Schöch H.* Staatshaftung für Schäden durch Gefangene bei Vollzugslockerungen? / In: Weißer Ring (Hrsg.) Risiko-Verteilung zwischen Bürger und Staat. „Schäden durch missglückte Vollzugslockerungen – wer trägt die Folgen? Mainz: Weißer Ring, 1990, p. 30–42.
112. *Schroeder F.-C.* Die neuere Entwicklung des Strafrechts in Deutschland / In: Kury H., Karimov E. (Hrsg.) Kriminalität und Kriminalprävention in Ländern des Umbruchs. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2006, p. 225–232.
113. *Schumann Karl F.* Ist der Traum von einer rationalen Kriminalpolitik ausgeträumt? / In: Kunz K.-L., Besozzi C. (Hrsg.) Soziale Reflexivität und qualitative Methodik – zum Selbstverständnis der Kriminologie in der Spätmoderne. Bern: Haupt Verlag, 2003, p. 189–211.
114. *Schwind H.-D.* Kriminologie. Eine praxisorientierte Einführung mit Beispielen. 18. Aufl. Heidelberg: Kriminalistik, 2008.

115. *Serrano-Maillo A.* Punitivität und Gesetzgebung – Die Situation in Spanien / In: Kury H. (Hrsg.) *Kriminalität und Kriminalprävention in Ländern des Umbruchs*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer, 2006, p. 245–252.
116. *Sherman L. W., Gottfredson D., MacKenzie D., Eck J., Reuter P., Bushway S.* Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising. College Park: University of Maryland, 1998.
117. *Smith T.* Liberal and conservative trends in the United States since World War II. *Public Opinion Quarterly* 54, 1990, p. 479–507.
118. *Smith K. B.* The politics of punishment: Evaluating political explanations of incarceration rates. *Journal of Politics* 66, 2004, p. 925–938.
119. *Sprott J.* Views of the punishment of youth: The dimensions of punitiveness. Dissertation, Centre of Criminology, University of Toronto, 1999.
120. Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz (Hrsg.) *Ex Bibliotheca Regia Berolinensi. Schöne und seltene Bücher aus der Abteilung Historische Drucke*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2000.
121. Statistisches Bundesamt (Hrsg.) *Justizvollzug, 2007*. www.destatis.de
122. *Tyler T., Boeckmann R.* Three strikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. *Law and Society Review* 31, 1997, p. 237–265.
123. *Tonry m.* Thinking about crime: Sense and sensibility in American penal culture. Oxford: Oxford University Press, 2004.
124. *Tonry m.* Why are U. S. incarceration rates so high? *Crime and Delinquency* 45, 1999, p. 419–437.
125. *Tremblay S.* Crime statistics in Canada, 1999. *Juristat*, Vol. 20, 2000, No. 5.
126. *Vaughan B.* The punitive consequences of consumer culture. *Punishment and Society* 4, 2002, p. 195–211.
127. *Vilsmeier m.* Empirische Untersuchung der Abschreckungswirkung strafrechtlicher Sanktionen. In: *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform* 5, 1990, p. 273–285.
128. *Walter m.* *Strafvollzug*. 2. Aufl. Stuttgart u. a.: Boorberg, 1999.
129. *Warr m.* The polls – poll trends: Public opinion on crime and punishment. *Public Opinion Quarterly* 59, 1995, p. 296–310.

Prof. Dr. Helmut KURY

Universität Freiburg

Martin BRANDENSTEIN

Max-Planck-Institut für ausländisches und
internationales Strafrecht

ZUR FRAGE EINER „NEUEN PUNITIVITÄT“ – SIND HÄRTERE SANKTIONEN KRIMINALPRÄVENTIV WIRKSAM?

Zusammenfassung

In den letzten Jahren wurde in der deutschen wie auch der internationalen Kriminologie vermehrt die Frage aufgeworfen, inwieweit sich die Sanktions Einstellungen in der Bevölkerung bzw. das Sanktionsverhalten der offiziellen Kontroll- und Sanktionsinstanzen verschärft haben. Vielfach kam man zu dem Ergebnis, dass sich die Sanktionsforderungen seitens der Bevölkerung, zumindest gegenüber bestimmten Tätergruppen wie Sexualstraftätern oder (jugendlichen) Gewalttätern verschärft hätten und dass vor allem die Gerichte, teilweise vor dem Hintergrund strengerer Gesetze, auch härter sanktionieren, etwa mehr Freiheitsstrafen verhängen und hinsichtlich Vollzugslockerungen bzw. vorzeitigen Entlassungen zurückhaltender sind. Die Bevölkerung ist vor dem Hintergrund gesellschaftlicher Entwicklungen und der Diskussionen um Kriminalität und innere Sicherheit in den letzten Jahren und Jahrzehnten sensibler geworden. In den Kontext aufkeimender Verunsicherungen und auch Verbrechensfurcht dürfte auch die Entwicklung einzuordnen sein, wonach immer wieder, etwa seitens der Frauenbewegung oder der Viktimologie „neue“ Kriminalitätsbereiche „entdeckt“ und eine härtere Bestrafung gefordert wurden. Zu denken ist etwa an (sexuelle) Gewalt gegenüber Frauen und Kindern, an Gewalt in der Familie oder auch in Deutschland neuerdings an Stalking. Der Hinweis auf diese bisher vielfach vernachlässigten Kriminalitätsbereiche ist in der Regel begleitet von der Forderung nach Abhilfe, nach mehr Prävention, vor allem aber auch nach härterer und konsequenterer Bestrafung der Täter. Die „Wiederentdeckung“ der Opfer von Straftaten ist in der Regel verbunden mit der Forderung nach mehr Schutz für diese, wobei der Schutz in aller Regel

nach einem Jahrtausende alten Muster zunächst einmal in der härteren Bestrafung der Täter gesehen wird, in der Hoffnung, man könne damit nicht nur den Täter, sondern im Sinne einer Generalprävention auch potentielle weitere Straftäter abschrecken.

Lange Haftstrafen sind aber wenig effektiv. Die Androhung langer Haftstrafen ist auch hinsichtlich einer generalpräventiven Wirkung ausgesprochen fraglich. Sieht man von einem relativ kleinen Anteil von gefährlichen Straftätern ab, ist es kriminalpräventiv wenig sinnvoll, weil nicht wirksam, Menschen, die eine Straftat begangen haben, einfach für Jahre wegzusperren, es sei denn, man nutzt diese Zeit für die Wiedereingliederung, was jedoch in der Regel nicht geschieht.

Da vorzeitige Entlassungen zunehmend restriktiver gehandhabt werden, verbüßen die Inhaftierten auch einen längeren Teil ihrer Haftstrafe. Sinnvoller wäre es, den Inhaftierten möglichst frühzeitig Resozialisierungsangebote zu machen, ihnen in Aussicht zu stellen, dass sie auch eine erhöhte Chance erhalten, vorzeitig entlassen zu werden, wenn sie mitarbeiten und sich aktiv um eine straffreie Wiedereingliederung bemühen. Die Möglichkeiten einer vorzeitigen Entlassung sollten somit gezielt zur Motivierung der Insassen für eine Änderung und Mitarbeit bei Resozialisierungsprogrammen eingesetzt werden, und zwar von Anfang an. Wer vor diesem Hintergrund an sich arbeitet, sollte, falls dann die Kriminalprognose günstig ausfällt, was eher zu erwarten ist, gezielt die Möglichkeit erhalten, vorzeitig entlassen zu werden. In diesem Sinne könnten die durchschnittlichen Inhaftierungszeiten nicht verlängert, sondern verkürzt werden, was auch zu einer Entlastung der Vollzugsanstalten beitragen könnte. Vorzeitige Entlassungen, etwa auch ein offener Strafvollzug, sollten in diesem Sinne nicht eingeschränkt, sondern ausgebaut werden. Sanktionen, etwa Freiheitsstrafen, können hinsichtlich der Änderung Straffälliger durchaus eine wichtige Rolle spielen, vor allem aber, wenn sie mit Behandlungsangeboten verbunden werden. Ein reines Wegsperren, vor allem über Jahre, hat kaum resozialisierende Effekte, im Gegenteil.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2008 m. gegužės 25 d.